

1. Zemědělská výroba jest mnohem větší měrou než průmyslová vydána v šanc poruchám následkem příběhů živelních, nezávislých na vůli hospodářově. Trvalé sucho může úplně zničiti i nejslibnější naděje rolníkovy na bohatou sklizeň, silné srážky dešťové nebo náhlé tání sněhu vyvolává zhoubné povodně, krupobití ničí druhy katastrofálně veškerou úrodu celých krajů, škodlivý hmyz pustoší v massácli pole i lesy, u domácího zvířectva vystupují často hromadně zhoubné nakažlivé nemoci. Stavební povaha venkovských objektů (dřevěná stavení, šindelové nebo i jen doškové střechy), snadná hořlavost zemědělských produktů (sláma, seno, dříví, obilí) i méně dokonalá organisace hasičství a nedostatek větších zásob vody na venkově způsobuje, že také požárem jest rolník ohrožen daleko častěji a nebezpečněji než obyvatelstvo městské. Přihodami živelními několikerého druhu může býtí druhy v málo hodinách poškozen nebo zničen výsledek celého dlouhého pracovního období rolníkova nebo i jeho kapitál provozovací a majetek spotřební.*)

Od dávných dob se také uznávalo, že jest nutno i spravedlivě i také v zájmu všeobecném, aby se obyvatelstvu zemědělskému v dobách nezaviněné tísně dostalo podpory. Způsoby byly v historickém vývoji přerozmanité. Vyhořel-li poddaný, bývaly vrchnosti povinny přispěti mu stavebním dřívím z panenských lesů; stihla-li jej neúroda, krupobití, pád dobytka, povodeň, pomáhaly mu vrchnosti půjčkami obilí k osevu, mladého dobytka a pod. Ovšem právě největší pohromy živelní — povodně, neúrody hromadné, rozšíření škodných hmyzů nebo rostlin vymykají se pro svoji nepravidelnost a nevypočitatelnost, neodvratnost a ohromnost téměř všeliké ingerenci a péči veřejné i soukromé, i nastupovala tu v případě nutné potřeby

*) Srv. Gruntzel, Agrarpolitik, 2. vyd. 1919, str. 99; Philippovich, Grundriss der politischen Ökonomie, 2. svazek 1. díl, 7. vyd. 1914, str. 112.

veřejná pomoc nouzová velikých svazků společenských – státu nebo zemí – nebo i jakožto poslední útočiště veřejná dobročinnost. Také při velikých pozárech bývaly poškozeným vydávány veřejné listy, které pohořelého opravňovaly ke sbírání milodarů. Proti některým příhodám živelním pečeje se nejnověji prostředky veřejnými i soukromými o zařízení preventivní (meliorace, hrazení bystřin, údolní přepážky).

Bylo obrovským pokrokem sociálním i mravním, když na místo veřejné či soukromé dobročinnosti, která bývala přečasto neúčelná a nedostatečná, vždycky pak opožděná a demoralisující, na místo spoléhání na soucit a milosrdenství bližních vstoupila organizovaná svépomoc samých poškozených v podobě pojíšťování.

2. V čem spočívá základní myšlenka všeho pojíšťování? V tom, že jednotliví hospodáři, kteří jsou ohroženi na svém majetku nebo výtěžku své hospodářské činnosti jistým nahodilým nebezpečenstvím stejného druhu – majitelé budov a nemovitostí ohrožení jich pozárem, rolníci ohrožení krupobitím či pádem dobytka, obchodníci ohrožení ztrátou nebo zničením zboží při dopravě nebo ztroskotáním lodi a pod. – sdružují se, aby si placením příspěvků dle určitého základu zabezpečili náhradu hmotné škody, která by svou nahodilou událostí někoho z jejich středu postihla. Předpokládá se ovšem, že tato zkázonosná událost jest nahodilá, t. j. že nebyla jimi samými ani přivozena nebo zamýšlena ani odčinitelná.

Základní ideou pojíštění jest tedy asociace, sdružení všech nebo alespoň velkého počtu ohrožených interesentů, toto sdružení může pak vycházet buď úplně ze svobodného rozhodnutí se jejich (pojíšťování dobrovolné) nebo může být vynuceno mocí státní (pojíšťování povinné, nucené, obligatorní).

Pojíštěním o sobě nelze ovšem zabrániti, aby majetková ztráta nebo újma nevznikla. To jest úkolem jiných zařízení, hlavně technických.* Avšak škoda skutečně vzešlá se pojíštěním přesunuje na širší bedra, rozvrhuje se na celý soubor účastníků stejnemu riziku jako poškozenec podléhajících a s ním

*) Předejší požárům lze policií stavební, organizováním hasičství a pod., proti povodním se aspoň do jisté míry celí říčními úpravami, zašňováním stráni a j., proti krupobití není dosud opatření preventivních.

tedy solidárních (risiková solidarita). Tento větší celek, k němuž se postižený nyní jednotlivec dobrovolně dříve již připojil nebo k němuž přísluší z donucení mocí veřejnou (zákonodárstvím státním), jest oním činitelem (subjektem), který nese vlastně ztrátu nebo škodu skutečně nastalou, který nahrazuje ji poškozenému z příspěvků, jež byl vybral od všech hospodářů stejně ohrožených. Tyto příspěvky platí pojistěnec ze svého běžného důchodu, tedy z něčeho, co jako výnos jeho podniku, jeho práce či kapitálu pravidelně do jeho majetku přibývá a může být pojistěncem opět vydáno (spotřebováno), aniž by se tím zhoršila jeho majetková podstata, kdežto požár, povodeň, pád dobytka atd. postihuje poškozencův majetek (výrobní kapitál nebo jmění spotřební) nebo — jako krupobití — postihuje sice také pouze výtěžek produkce (nikoliv kapitál výrobní), avšak výtěžek celé dlouhé; zpravidla celoroční periody výrobní. Pojištěnec tím, že ze svého běžného důchodu občtuje skrovou poměrně část na placení pojistné premie, zamezuje neb zmírňuje si hospodářskou zkázu, která by jej jinak stihla ztrátou majetku nebo celoročního výnosu.*)

Vedle tohoto hospodářského významu má však pojistění i veliký význam morální. Povznesení se od prosebného útoku na soucit a dobročinnost bližních ke svépomoci a vzájemnosti, od spoléhání se na lásku a milosrdenství k sebepríčině a úspoře znamenalo, že jednotlivec připojiv se k jisté organizaci jedinců stejným zájmem vedených musel se nyní v své osobní spotřebě uskrovnit, aby mu z jeho pravidelného důchodu výrobního či výdělkového zbylo také ještě na placení pojistných příspěvků, z jejichž souhrnu by se mu pak prostřednictvím oné organizace dostalo skutečně náhrady za kapitálovou či vůbec majetkovou ztrátu, která jej snad stihla. Dva veliké morální principy tkví tedy v idei pojistovací: princip držnosti, solidarity a princip úspornosti. Pojištění jest pouze jistou formou úspory: v své hospodářské prozírávosti odpírá si jednotlivec použití veškerého svého důchodu k ukovení svých potřeb, aby uspořenou takto části svého

*) Pojištování t. zv. sociální, které zabezpečuje jednotlivcům nebo určitým třídám (vrstvám) společenským ochranu naproti hospodářským újmám, vznikajícím z úplné a částečné bezvýdělnosti následkem příhod života fyzického (nemoc, úraz, invalidita, stáří, smrt) či hospodářského (výluka, stávka, krize, nezaměstnanost), z těchto úvah vylučujeme.

důchodu zabezpečil si ve spojení s jinými druhy úplnou či alespoň částečnou náhradu hospodářské ztráty nebo újmy, která by jej stihla.*)

3. Možnost pojišťování jest ovšem vázana na jisté předpoklady. Především, že jedním a týmž nebezpečenstvím jest ohrožen větší počet osob, a dále, že při této hromadnosti lze v onech ohrožujících událostech prokázati na základě dalšího pozorování statisticky jistou pravidelnost. To znamená, že i když ona škodlivá událost, na př. požár, má pro postiženého jednotlivce své nahodilosti a nepředvídatelnosti, přece ve velkém průměru lze vždy počítati s pravidelným opakováním se určitého počtu případů v určitém delším období a v dostatečně obsáhlém obvodu pozorovacím.**)

Pojištění předpokládá však, že pojistěnec nemůže nebo, i kdyby mohl, podle zákona nebo podle smlouvy pojišťovací nesmí sám úmyslně či nedbalostí přivodit škodu, která by jej opravňovala k požadování náhrady***) a že mu z této náhrady nemá plynouti nezaslužený zisk.†)

Kde chybí některý z těchto momentů, postrádá pojistění bezpečného podkladu.††)

*) Pro jistá pojistění, zvl. sociálního rázu, je toto společné spoření výhradně charakteristické na př. při pojistění na výbavu dcer, na dožití a pod. Srv. Conrad, Leitfaden, str. 92.

**) To jest t. zv. zákon velkých čísel ve statistice, z něhož plyne, že můžeme ve statistice rozsáhlou měrou používat počtu pravidelnosti. Nabýváme jím dále též pomůcky ke správnému posuzování pravidelnosti i ve zdánlivě libovolných jednáních lidských (na př. počtu sebevražd, určitých zločinů a pod.). Viz o tom na př. Joh. Conrad, Grundriss, IV. díl, Statistik, str. 27 a následující. Teprve možnost přesných statistických záznamů učinila z pojišťování předmět solidního kupckého obchodu, kdežto zprvu mělo pojišťování (na př. námořní koncem středověku) vyložený ráz sázky: cestující skladali před cestou u banky určitou částku peněz; jestliže se vrátili, obdrželi částku 2-3násobnou; jestli na cestě zahynuli, podržela celý vklad banka (v. Schnapper-Arndt, Sozialstatistik, str. 212, Conrad, Leitfaden, str. 93).

***) Případ první je u pojistění krupobitního, druhý u požárního (kde povinnost náhradní zaniká, přivedl-li pojistěnec požár úmyslně či prokázanou nedbalostí) nebo dobytého (při obyčejných nemocích, kromě hromadných nárazů) nebo životního (sebevraždě, kromě při pomatení smyslů).

†) Pojištěná suma (nebo hodnota poškozeného statku) jest tedy maximální hranicí náhrady. Byl-li statek poškozen jen částečně, vyplatí se také jen přiměřená část pojistěné sumy.

††) Nebývá proto zásadně pojistění proti povodním a nebyvalo do nedávna ani proti zemětřesením, válečným škodám a pod. naprostě nepravidelným katastrofám. Za světové války ovšem vzniklo i pojistění proti ztrátě a poškození lodí i nákladu vojenskými ponorkami, proti zničení budov nepřátelskými bombami a pod. Nedostatek statistických podkladů byl nahrazován převysokými prémiami. Také za-

4. Trvalo dlouhá staletí, než pojišťování vzniklo, na přerůzné příhody hospodářského a společenského života se rozšířilo a vžilo, a dosud jest jeho vývoj co do pojišťovacích odvětví i co do států a zemí naprosto nestejnoměrný.*.) Nehledík k jistým zárodkům v starém Římě a u Foiničanů i ke korporačním zařízením středověkých řemeslnických cechů a gild obchodnických proti nezaviněným a nahodilým hospodářským katastrofám a zchudnutí svých členů, vzešlo pojištění z naléhavých potřeb bezpečnosti a obchodu (někde ovšem i z příčin spekulačních) nejprve v hospodářsky nejvyspělejších a nejbohatších zemích, Itálii, Holandsku, Anglii, a to již v samém středověku, a věcné pojišťování daleko dříve než ostatní.**)

Pojišťování nedocházelo dlouho ohlasu. Také z příčin náboženskopolitických; lid, snad posilován služebníky církve, kladl na př. i zavedení pojištoven požárních odpor aktivní i pasivní. Požár byl v očích prostého lidu trest boží, a platilo za přímé rounhání v božskou Prozřetelnost a přímo za pokoušení Boha, chtít působení božího soudu již předem mařiti uzavřením pojištění.*** Platilo-li toto při požárech, oč větší měrou pokládá se za trestající ruku Páně pád krupobití!†)

Co do věcného rozsahu působnosti byly zprvu (následkem různosti techniky provozovací) zřizovány zvláštní podniky vždy pouze pro jediný obor pojišťovací, teprv asi od let 1850, nabývá rostoucího rozsahu současný provoz několika odvětví††)

vedení krupobitního pojišťování v jednotlivých zemích vadívá nedostatek spolehlivého materiálu pozorovacího.

*) Viz o tom zajímavou knihu Historický vývoj pojišťovnictví. Napsal JUDr. Karel Svoboda, tajemník Pražské městské pojišťovny. Praha 1910.

**) Schnapper-Arndt str. 212. Námořní pojištění připomíná se v Anglii již kolem r. 1558. Osobní pojišťování vyskytuje se nejdříve asi v podobě pojištění cestovního a úrazového. Již velmi záhy utvořily se společnosti, které se zavazovaly zaplatiti výkupné za kupce, kteří na cestách upadli do tureckého zajetí.

***) Claus Fischer, Organisation und Verbandsbildung in der Feuerversicherung, str. 46 a násł. Ještě r. 1782 vyslovili se virtemberští stavové na ponoukání mocného duchovenstva velmi prudce proti všeobecné požární pojišťovně: „bude-li všechno pojištěno, čím má potom milý Pán bůh trestat!“ Taintéz str. 49, citát z v. Bönigka „Zur Geschichte der Feuerversicherung“ v Assekuranzjahrbuch (Ehrenzweig sv. 15. a 16., Vídeň 1894 a 1895). Znám je podobný starý lidový názor i na lidské nemoci a pomoc lékařskou.

†) Fischer, na uv. m. str. 50, citát z Bischoffa, Kultur-Aufgaben des Versicherungswesens, Berlin 1907, str. 53.

††) Uznáno výhodným, mohl-li jeden a týž zmocněnec nabídnouti na př. rolníkovi pojištění požární i krupobitní (právě krupobitní pojišťování, provozované nejdříve od místně obmezených společností vzájemných, překro-

a pro novější dobu je vznikání kombinovaných podniků pro společný provoz všech příbuzných odvětví pojišťovacích již charakteristickým.*)

5. K nejdůležitějším otázkám pojišťovnictví patří jeho organizace. K nejdůležitějším a nejspornějším. Vzbudila množství názorových růzností v teorii i nejrozmanitější pokusy v praxi. Je totiž pojišťování zásadně možno ve dvojí formě, svépomocně a podnikatelsky.

Bud' jsou pojištěnci i pojišťovatelé tytéž osoby, jejich kruhy se vespolek kryjí, není tu výdělečné snahy ani podnikatelského rizika, zisku ani ztráty, nýbrž je tu sdružení ryze svépomocné k uhájení vlastní společné potřeby. Takové „vzájemné pojišťovny“ vyskytují se jako známé „pokladny“ požární, dobytčí, podpůrné, úmrtní a pod. pro menší místní obvody již od 15. a 16. století. Náhrady, jež byly během hospodářského (správního) roku poškozencům vyplaceny za škody skutečně nastalé, rozvrhují se potomně (dodatečně) na všechny pojištěnce (soustava rozvrhovací, repartiční). Pojistné příspěvky se sice i zde předem, dle zkušeností, alespoň přibližně vyměřují a platí, avšak teprv po skončení správního období se podle skutečně vyplacených náhrad bud' požadují od pojištěnců doplatky,** nebo se jim naopak přepłacená částka súčtuje na další pojistnou periodu.

Anebo jsou pojišťovateli (organisátory pojištění) jiné osoby než pojištěnci; kruh pojištěnců je mnohem širší než kruh pojišťovatelů, riziko zisku i ztráty nese podnikatel (obyčejně akciová společnost) tuzemský nebo třebas i zahraniční, který přihlášeným účastníkům podle nabytých zkušeností o průměrném obnosu náhrad nebo podle pečlivě vedených tabulek statistických vyměří poměrné příspěvky (přemíre) a tyto od nich

čilo tyto místní meze teprv, když se ho zmocnily velké pojišťovny požární, Moldenhauer I. svaz., str. 33), nové pojišťovače obory opřely se účelně o zavedenou již vnější organizaci pojištění starších, dokonce i takže dvě samostatně zřízené společnosti různých odvětví dohodly se o společném používání svých orgánů, aby usporyly velkých výdajů organizačních (tamtéž str. 72).

*) Na př. společnosti požární přijímají i pojištění proti krádeži, vloupání, poškození vodovodu, pojišťovny dopravní i pojištění požární a povinného ručení, životní pojišťovny přijímají též pojištění úrazové a pod. Spojování životního pojišťování s živelním bývá někde dozorečními úřady zakazováno (Moldenhauer I., str. 74 a násł.)

**) Jiné způsoby, jakými se zjednává rovnováha mezi příspěvky a náhradami, jsou také na př. poměrné snížení náhrad, výpůjčky, příplatek státu a pod.

napřed definitivně vybere (soustava prémiová). Zisk nebo ztráta, která vyplýne z toho, pakliže obdržené prémie převyšují či naopak nedosahují souhrnu náhrad ve správním roce placených, případá pak na vrub podnikatelův.

Jsou arci významné tvary smíšené: jsou pojišťovací společnosti, které část svého zisku připočítávají k dobru pojistníkům, i naopak vzájemné spolky, které pojíšťují i nečleny za pevné prémie bez doplatkové povinnosti, a pod.

Konečně může být podnikatelem pojišťování, býval jím v minulosti a jest v jiných zemích a odvětvích pojišťovacích i dnes ještě stát i jiné korporace veřejnoprávní (země, obce).

Obě hlavní formy soukromých ústavů pojišťovacích, vzájemné i akciové, mají své přednosti i vady a měly své vynikající zastánce i odpůrce, až po dlouhých a prudkých sporech theoretických došlo ke stanovisku kompromisnímu: pro určitá odvětví pojišťovací se totiž hodí spíše podniky akciové, pro jiná opět pojišťovny vzájemné, v jiných mohou oba systémy úspěšně soutěžiti, ba není dokonce řídkým názor, že těžisko tkví ne v systému, nýbrž ve správě nebo přímo v charakteru řiditele, který ráz své bytosti vtiskuje celému podniku, i v tradicích, jakými podnik jest ovládán. Obě formy se nověji ostatně silně sblížily.*)

6. Theoretické spory o mezích vhodnosti mezi podnikatelskou a svépomocnou formou pojišťování byly však opět vystřídalny daleko zásadnějším rozporem o postavení státu k pojišťovnictví.

V prvních stoletích nového věku, když středověké stavovské organisačce, gildy a cechy, pozbývaly významu i hospodářské moci a když soukromé podnikání nebylo ještě dost vyspělé, aby mohlo zaskočiti do nastalé mezery, spatřujeme v duchu ideí merkantilistických stát dlouho jako jediného organisátora pojišťovatelství. Podle teorií osvíceného absolutismu, který má jako otec rodiny pečovati o hmotné i duševní, časné a věčné

*) Sr. o tom v přehledu literatury zejm. Dehmel, Makowiczka, Schäffle, Wagner, Conrad, Moldenhauer, Cohn. Ze stoupenců akciového podnikání má pro nás zajímavost nás chomutovský krajan Frant. Makovička (nar. 1811), doktor práv pražské univerzity, v l. 1846–1848 universitní profesor v Krakově, v l. 1848–1850 člen německého národního shrom. ve Frankfurtě, odešel r. 1851 z Prahy pro své liberální a zároveň velkoněmecké smýšlení za profesora politických věd do Erlangen, své doby jedna z největších autorit v pojišťovnictví (viz o něm Max Wellner, Böhmens Volkswirte, str. 38 a 101, i úsudek Wagnerův v Schönbergově Handbuchu).

blaho poddaných, stát dokonce donucováním k účasti vštěpoval občanstvu „blahodárnou potřebu pojištění“ a zjednával tomuto ihned rozsah, jakého potřebovalo k pravé účinnosti.*). Stát zakládal pojišťovny, tak jako vyvolával v život společnosti obchodní, námořní a koloniální, zařizoval i státní továrny na sklo a porculán, na hedvábné látky a plyše i na kapesní hodinky a pod.

Avšak jako v průmyslu, obchodu i plavbě státní podniky finančně neprospívající a technicky i komerčně vždy více upadající mizely a ustupovaly výdělkovému podnikání soukromému, tak i vlastní rozmach pojišťovnictví počíná teprv, když se idey pojišťovací zmocnil duch podnikavosti soukromé. Teprve nyní se pojištění nemovitostí, na něž se z pochopitelých důvodů skoro výhradně obmezovaly pojišťovny veřejné (státní a obecní), rozšiřovalo na vždy další odvětví (pojištění průmyslových závodů, obchodních skladů, transportů atd.), mohutně rostoucí kapitál tuzemský i zahraniční nalézal v pojištění většinové pole svého uplatnění. Přirozeně pak záhy vynořila se otázka, jakou má stát provozovat politiku vzhledem k pojištěvnám soukromým i k pojišťovatelstvu vůbec.

Stará liberálněpolitická literatura, zvláště kolem let 1870, odmítala zásadně jakékoli zasahování státu v obor pojišťovnictví; pravým strážcem pojištění a pojištěnců nemá být jen volná soutěž, podporovaná volným tržním. Avšak toto stanovisko dost brzy opuštěno. Ona jedině spásosná svobodná soutěž nezabránila, aby nevznikaly též podniky nesolidní nebo zhola nereelní. Úpadkem pojištoven ztráceny byly nastřádané premie, rezervy, úsporné vklady. Státní dozor ukázal se nevyhnuteLNÝM. V nejmírnější formě stát alespoň předpisoval společnostem v zájmu pojištěnců uveřejňovati jisté výkazy o stavu jejich obchodů (princip publicity) a záhy přikročoval stát i k pozitivně právní úpravě pojišťovnictví a pojistného poměru, aby se zamezilo nekalé nebo příliš jednostranně prospěchářské počínání si pojištoven. V řadě států vytčen požadavek státní koncese pro zakládání soukromých podniků pojišťovacích, jak

*). Sr. i Roscher, Grundlagen, str. 718 a násł. Zásady merkantilistické v oboru pojišťovacím provedeny nejrozsáhleji v Německu (sr. Dr. K. Svoboda, Historický vývoj pojišťovnictví, str. 33 a násł.), kde se pod vlivem těchto zásad dál všechn počátečný vývoj pojištoven a kde dosud na př. některé požární pojišťovny jsou buď úplně ústavy státní nebo delegované (zemské, obecní).

je doporučovali ze starších theoretiků Wagner i Schäffle, Cohn i Ehrenberg, z novějších Manes i Moldenhauer, a v r. 1881 Adolf Wagner, jeden z největších vědeckých představitelů nového tehdy směru národochospodářského, katedrového socialismu, již dokonce požadoval úplné postátnění pojíšťovnictví.*)

Podle Wagnera pojíšťování ukojuje právě tak potřebu pospolitou (nikoliv individuální) jako peníze, pošta, železnice, a mělo tudíž rovněž být převedeno z okruhu výdělkového podnikání soukromohospodářského do obecnohospodářského (státu, obcí, komunálních svazů). Mají sice výdělkové podniky často leckteré technické přednosti před ústavy veřejnými: mají oproti těžkopádnějšímu provozu veřejných podniků lepší, čilejší, kulantnější, víc kupecký, jednoduchý provoz, péči o rozšíření obchodu a tím o příznivější rozvržení všeobecné režie a j.**) Avšak akciové společnosti sledují příliš jednostranně pouze svůj zíštný zájem a nehledí příliš k zájmům pojistenců ani k blahu obecnému. Veřejný ústav provede také pojíšťování levněji, protože jednotná účelná úprava (oproti dnešní roztríštěnosti) dosáhne podle zásady hospodárnosti maxima výsledku s minimem nákladu, kdežto v dnešní soustavě svobodné soutěže tkví národochospodářsky mocné plýtvání kapitálem i prací, a jejich vypočítávání prémí bude spravedlivější, sociálnější než při soustavě klasifikační, jak jest obvyklá při pojíšťovnách akciových. Státní pojíšťovna mohla by své příspěvky vybírat zcela jako daně za přivzetí učitelů, poštovních, správních a j. úředníků, byla by také lépe s to čeliti (při pojistění požárním) katastrofám opatřenými preventivními i represivními, konečně bylo by státní pojistění též přísněji kontrolováno míněním veřejným. Protože pak akciové pojíšťovny mají nesporně jisté hospodářskotechnické přednosti jak před vzájemnými, tak před státními a nebylo by pravděpodobné, že by je při úplné právní rovnosti vytlačily, jest i z toho důvodu potřebí, aby pojíšťovatelství bylo zmonopolisováno.

Wagnerovým spiskem rozvířila se neobvykle čilá diskuse literární mezi národochospodáři, politiky i žurnalisty o organisačních otázkách všeho pojíšťování vůbec i zvláště požárního a krupobitního, zveřejnění pojíšťovatelství stalo se předmětem

*) Spise „Der Staat und das Versicherungswesen“, Tübingen, 1881.

**) V Schönbergově Handbuchu oddíl XXV., str. 349.

sporů, polemik a úvah v theorii, praxi i ve sborech zákonodárných.*). Pojišťovatelství samo zavdávalo tehdy při nedostatku veřejných instancí dozorčích a stížnostních dost podnětů ke steskům, jimž dala právě pádný výraz brožura Wagnerova, současné rozběhy k sociálněpolitickému zákonodárství a dělnickému pojíšťování v Německu, Rakousku, Italií, Švýcarsku i Francii podnítily rozbor zásadních otázek pojíštění vůbec**) i dalekosáhlé ideje a plány „postátnění“ všeho pojíšťovatelství vůbec nebo některých jeho odvětví, aby dle okřídlených slov Bismarckových z lidského neštěstí nečinil se předmět výdělku.***)

Wagnerovo postátnovací stanovisko nedošlo v literatuře vědecké naprostého souhlasu. Málokterí je sdíleli (Buchenberger, Tauber), někteří (Roscher, Eminghaus) je úplně odmítli, většina (Philipovich, Conrad, Cohn, Manes, Moldenhauer, Bischoff) zaujala stanovisko prostředkující.†)

*) Dr. V. Peča, K otázce sestátnění pojíšťoven (Věstník čsl. pojíšťovnictví, ročn. I. 1919, č. 9 a 10).

**) Kritiku tehdejších názorů školy individualistico-liberalistické, následkem osobních útoků nesporně zatrpklou, podává Wagner v svém pojednání „Versicherungswesen“ v Schönbergově „Handbuchu“ II., sv. 2., str. 355–458, zvl. str. 357 a násl., 398 a násl. Wagner ovšem psal svůj první spisek pro postátnění pojíšťovatelství v době rozmachu katedrového socialismu, bral si pro výstřelky soukromého pojíšťovnictví za doklad tehdejší příběhy anglické i americké (tehdejší pojíšťovny americké vyvolávaly svými agenturami přepojíštění a tím hojně požáry spekulativní), a vývody jeho, ač směrovaly proti veškerému pojíšťovnictví, střízeny skoro výhradně pro pojíšťování požární (sr. Moldenhauer v slavnost. publikaci Schmollerově II., str. 14. a násl.).

***) „Výrok v své všeobecnosti a pro pojíšťovnictví zhola nesprávný. Především nepoji se pojíštění vždycky k příhodám neštastným, na př. pojíštění na výbavu dcer, na studia či službu vojenskou synů, pojíštění kapitálu nebo důchodu na dožití určitého věku a pod. Dále, což netření z hospodářské nouze lidí zastavárný a j. úvěrní ústavy, právní zástupeci ze sporů, lékaři z nemocí a úrazů, církve z pohřbu, remeslnici a živnostníci z náhradní výroby statků, válkou, vnitřními nepokoji, požárem, povodní atd. zničených? A jak to, že z pojíšťovacích obchodů také ještě sám stát běrá své daně a poplatky, velmi značné a že k důvodům, pro které bývala a kde možno dosud bývá požadováno postátnění pojíšťování, patřily i důvody fiskální, víc než pouze daňové zatížení pojíšťovacího monopolu?“ (R. v. d. Borgh, Reichsversicherungsmonopol? Berlin 1919, str. 3 a násl.). Byla století, v kterých bývala s pochvalou od filosofů i národního hospodářství hlásána opačná maxima, že nikdo nemůže získat, aby tím zároveň někdo jiný neztratil („on ne peut gagner sans qu'un autre perde“) a že tato zásada po staletí ovládala státní hospodářskou politiku.

†) O vědecké pokračování ve směru naznačeném od Ad. Wagnera pokusil se 1913 a 1919 Gerhard Wörner, spatřuje v postátnění, zejm. požárního pojíštění, přirozeně nutný vývoj; důvody jím uvedené však nepřesně presvědčivé. Buchenberger (Agrarpolitik, II. sv. str. 309,) je pro státní pojíštění na širokém podkladě a při dostatečně rozsáhlém obvodu (na př. celé říši německé) i pro obligatornost.

Roscher pokládá za nejpádnější důvod proti postátnění to, co bylo Wagnerovi hlavním důvodem pro: neodstupňování prémí podle rizika,

Proti postátnění uvádějí odpůrci zejm.: Soutěž soukromých podniků byla a jest i v pojišťovnictví nositelem pokroku, novot a podnikatelské odvahy, jen jí děkujeme za dosažený stupeň dokonalosti pojišťovnictví po stránce technické, komerční i právní. Monopolisace, toť odstranění mohutné vzpruhy pokroku, toť zbabnění, zbyrokratisování, negace snah iniciativních, tvůrčích. Závady, které má dnešní stav, lze odstraniti vhodněji než prostředkem sice radikálním, za to však v důsledcích zhoubným, jako je postátnění. Pokud jde o důvody státněfinanční, je pochybno, zdali by stát vůbec pracoval s výdělkem, a dokonce by již nebyly zisky takového rázu a rozsahu, že by v miliardových rozpočtech dnešního státu měly valného významu. V ukládací politice musel by se stát řídit v zájmu monopolní pojišťovny a jejích pojištěnců týmiž zásadami, jako dnešní pojišťovny soukromé, jež jsou ostatně již samy pro opatřování úvěrních prostředků státu přidržovány snad až do samých hranic přípustného maxima. Konečně hromadění státních monopolů, jsoucích v rukou vládnoucích stran politických, by snadno vytváralo i škodlivé účinky politické.*)

Zákonodárství státní není arcí jednotné.**) Současně s rozšírováním se pojišťovnictví na nové a nové obory a vždy širší nýbrž podporování slabých silnými, odměna jich za bývalé utiskování témito atd. — právě tak dobré by se prý mohla zavést státním nákladem vyrovnanvání mezi zdravými a churavými, nadanými a obmezenými, hospodáři na dobré a na špatné půdě. V „Grundlagen der National-Ökonomie“, str. 718 a násl. vyslovuje se Roscher kompromisně: Lze jako pravidlo tvrditi, že vyspělá podnikavost soukromá ukazuje potřebu pojištění rychleji, všeestranněji a levněji než podnikání státní. Přece tu však jsou leckteré zvláštnosti, pro které by úplně zaniknutí státní činnosti pokládala za neštěstí. S druhé strany byla „krásná instituce zajišťování“ vynalezena úplně od ústavu soukromých.

Philipových (Grundriss II. 1, díl, str. 113) pokládá pro množství zde dosud nerozřešených problémů alespoň za pochybno, zdali státnímu ústavu o sobě přísluší přednost před soukromými podniky a zdali právě v monopolním rázu ústavu nespočívá nebezpečí pro zdárný vývoj krupobitněho pojišťování.

Joh. Conrad (Grundriss der Volkswirtschaftspolitik, str. 451) praví prostě: „Při velikých obtížích dobré taxace a nebezpečí osobních protěk (Begünstigungen) vzbuzují státní ústavy právě zde nepatrné pochybnosti.“

Odmítavé stanovisko zaujali též vědcové, kteří jako členové dozorčích úradů seznali podstatu i ráz pojišťovací praxe i methody provozovací, jako v býv. Rakousku prof. Blaschke a v Německu Gruner (v. Dr. Peča, K otázce sestátnění pojištění).

*) Sr. Dr. V. Peča, K otázce sestátnění pojištěven.

**) V Anglii, Norsku, Italii platí dosud princip publicity, Holandsko nezná dosud vůbec ani dozoru státního k pojišťovnám, ve Francii byl zákon. ze 17. března 1905 nově upraven alespoň dozor k pojišťovnám životním, Dánsko a Švédsko přesly k soustavě koncevní.

kruhy obyvatelstva zavládá však všude náklonnost k zavádění soustavy koncesní a teritoriální rozpínavost jeho vede dokonce i ke snaze po mezinárodním ujednocení předpisů státního dozoru k pojíšťovnám*) a k mezinárodním poradám dozorčích orgánů státních.

V posledním čtvrtstoletí přibylo i přímo státních monopolních pojíšťoven, avšak jen nepatrně, nehledí ani k jednotlivým odvětvím sociálního pojíšťování, která ve vždy rostoucím počtu států jsou zaváděna a veřejnoprávními organizacemi prováděna. Všeobecný monopol pojistný má od r. 1912 Uruguay (vláda však není s to, aby zamezila vedle státního monopolního ústavu provoz společností cizozemských, zvl. anglických), v Německu je důsledkem zvláštního historického vývoje větší počet monopolů pro pojistění požární, také Švýcarsko zná některé zvláštní monopoly, Štýrsko rovněž jakýsi monopol požární. Ještě větší je počet veřejných pojíšťoven bez monopolních, j. pro životní pojistění v Německu, Dánsku, Itálii, N. Zélandě a Wisconsinu, ve spojení s poštou v Anglii, Francii, Belgii a Japonsku, pro úraz a povinné ručení v N. Zélandě a Queenslandě, pro požární pojistění v Rakousku, Dánsku, Norsku a N. Zélandě a opět zvl. v Německu, kde je čtyřicet veřejných požárních pojíšťoven bez monopolu. Veřejné dobytčí pojíšťovny jsou v Bavorsku a Badensku i v Rakousku, krupobitní v Bavorsku, Bulharsku, Srbsku, Rakousku, a některých státech Amer. Unie. Veřejnoprávní zajišťovna bez obligatornosti je v Německu a Dánsku.**) V různé formě poprvé provedena i účast státu v pojíšťovnách soukromých, např. v té formě, že stát zaváže společnost pojíšťovací k přijímání všech pojistění určitého oboru v svém území (ve Virtenbersku krupobitní pojistění), nebo že dá pojíšťovnám soukromým k disposici státní zařízení, zvl. poštu, státní dráhy uzavírají smlouvy se soukromými pojíšťovnami dopravními a pod. V poválečné socialisační horečce octlo se jako jedno z nej-

*) Převoliká rozmanitost dozorčích zákonů v jednotlivých zemích, různé v nich předpisy o vedení účtů, tvoření rezerv, ukládání kapitálů atd. ztěžují pochopitelně mezinárodní provoz pojíšťovnictví, státy se nyní proto hledí dorozumívat o důležitých otázkách správy pojíšťoven (sr. Moldenhauer, Allgem. Versicherungslehre, str. 117.).

**) „Cl. „Verstaatlichung“ v Vers.-Lexikonu, 2. vyd., 1374/5. V řadě zvlášť důležitých případů nastal arci v nejposlednější době odvrat od provozu státního k soukromému (monopol životního pojíšťování v Itálii, státní pojistění pro válku námořní skoro ve všech zemích).

přednějších odvětví „zralých“ k socialisaci i pojišťovatelství.*¹) Socialisační komise německá však záhy od něho upustila, zvláště po dobrozdání dřívějšího presidenta říšského dozorčího úřadu Grunera.^{**)}

Vedle postátnění, jehož se domáhaly socialistické strany jakožto provedení svého starého požadavku socialistického v rámci celkového, základního názoru národnohospodářského, měla postátnovací idea také občanské své stoupence. Ve finanční tísni říše spatřovala touha pátrati po nových vydatných příjmech snadno v pojišťovnictví domnělé bohatý zdroj a snadno dosažitelný, a tak při každé finanční reformě říše přetřásáno s jistou pravidelností i postátní pojišťovnictví. Na místo wagnerovských ideí o zlevnění a zevšeobecnění i po větší spravedlnosti pojišťovnictví obecnohospodářskou jeho organizací, vstoupilo prostě stanovisko ryze fiskální.^{***)}

7. Je všeobecný, zajímavý zjev, že kdykoliv hospodářsko-či sociálně-politické strany přicházejí před veřejnost i parlament s nějakým novým postulátem stavovským či stranickým, hledí pro něj získati i odůvodnění vědeckotheoretické. Věda má zájmy a prospěchy stranické či třebas jen osobní přikrýti pláštikem vědecké odůvodněnosti a nestrannosti, obecného blaha, sociálního pokroku a pod. A ovšem jsou naopak tyto strány ochotny uznati vědu, jen pokud těmto jejich zájmům přímo slouží nebo se jim alespoň nepříčí.

Věda musí ovšem jít svojí cestou za hledáním pravdy. I když jí plně neobsáhne, musí se jí alespoň postupně přiblížovati. Věda není nikdy hotova jako jsou díla umělecká, ona se ustavičně opravuje a doplňuje. V tom spočívá její pokrok.

Takových korektur doznala nověji též starší nauka o státním podnikání.[†]) Až do nedávna téměř obecně převládal názor, že se k postátnění hodí především podniky takové, které svojí velikostí i způsobem provozování jsou vhodny pro správu úřednickou nebo jí přímo vyžadují. Avšak přes některé

^{*)} Sr. Karl Bücher, Die Sozialisierung.

^{**) Moldenhauer, Versicherungswesen, Grundriss der Sozialökonomik VII. sv., str. 382.}

^{***)} Také u nás bývaly iluse o možnosti fiskálního využití domněle převysočých výtěžků obchodu pojišťovacího, na př. v dřívějších letech k sanaci zemských financí (sr. Dr. Patera, O sestátnění a zmonopolisování pojišťování elementárního, str. 37) i ještě později.

^{†)} Sr. k tomu Ludwig Mises, die Gemeinwirtschaft, Jena 1922, Ch. Gide, Cours d'économie politique, 6. vyd., Paříž 1920.

nápadné podobnosti, jež akcentovala starší theorie mezi akciovým velikopodníkem a podníkem státním, dovozuje novější badání, že není státní provoz již všude na místě, kde je vhodná společnost akciová.

Soukromá společnost akciová může se totiž pohybovat mnohem volněji než provoz státní. Ředitelé akciové společnosti jsou přece v první řadě obchodníci a teprv v druhé řadě úředníci. Jsou v svých rozhodnutích hospodářských mnohem volnější než i nejvýše stojící veřejný úředník, který je vždy vázán na své instrukce a podroben dle povahy svého postavení mnohem více ohledům.*). Jeho zodpovědnost, způsob jeho činnosti i ráz jeho smýšlení je jiný než u úředníka výdělkového podniku soukromého. Nehodí se proto k řízení takových podniků, které do nejmenších podrobností chtějí nebo musí prováděti princip hospodárnosti. Úřednická správa akciové společnosti je ustavovena soukromoprávní smlouvou služební na podkladě dočasnosti nebo volné vypověditelnosti, je zpravidla lépe a se zřetelem ke skutečně docíleným úspěchům odměňována, úřednictvo je silně spjato s hospodářským výsledkem podniku, běže tantiémy, podíl na zisku, měnlivé remunerace za zvláštní nebo nadprůměrné výkony. Úřednictvo státní či obecní (v širším smyslu) naopak jest ustanovenovo na služebním podkladě veřejnoprávním, postavení jednotlivcovo v úředním organismu, jeho plata a postup je určeno všeobecnými normami, které individuelní výkony nedostí ocení nebo přímo ztěžují, aniž jsou v jakémkoliv vztahu k hospodářským výsledkům podniku. Dokonce pak vlivy politické a stranické způsobují nezřídka, že morální uznání i hmotné ocenění snáší se na zcela jiné osoby než skutečné pracovníky.

Specifické tyto vlastnosti podníků veřejných způsobily, že veřejné podníky (státní, obecní atd.) zvláště v poválečné době přečasto ani neuspokojí potřeb obecenstva tak dobře a levně, jako činily nebo by činily tytéž podník v rukou jednotlivců nebo i akciových společností soukromých, ani neposkytují státu, zemi, obci atd. žádoucího často výtěžku finančního, ba že naopak ještě vyžadují nedokonalou hospodárností své správy často značných, věcně neodůvodněných příplatků z příjmů daňových. (Odtud volá se již i u nás po důraznější kontrole i po „obchod-

*) Prof. Dr. Carl. von Tyszka, Die Sozialisierung des Wirtschaftslebens. Jena 1919, str. 40. a násł.

nickém vedení" podniků veřejných nebo dokonce po jejich „odstátnění“).

Sám Gide prohlásil za „velmi pravdivou“ výtku státnímu socialismu v praxi, že stát nejčastěji ukázal „přežalostnou neschopnost“ v hospodářském oboru a stal se spíše nástrojem stran než orgánem obecného zájmu.

8. Přihlédneme nyní s těchto všeobecných hledisek k problému postátnění (zveřejnění) pojistování krupobitního. Předmětem jeho jest náhrada škod, které byly pádem krupobití způsobeny na produktech zemědělských. Pojistování krupobitní je pojistováním v pravém smyslu slova zemědělským, ba ono jest nejdůležitějším a nejnezbytnějším odvětvím pojistování zemědělského; pojistují se obyčejně jen plodiny půdy, nikoliv škody na budovách, jako na př. okna, skleněné tašky, a střechy uměleckých atelierů, zasklené verandy a pod.*.) Má tedy význam pouze pro zemědělce, pro tyto však bez rozdílu velikosti jejich závodů, a to význam jak hospodářský, tak morální.

Krupobití neníčí, říká se, majeckové podstaty rolníkovy, jeho půda není jím ztenčena, jeho provozovací kapitál, hospodářské nářadí, dobytek, budovy atd. není zpravidla krupobitím dotčen. Avšak krupobití ničí výtěžek celoroční práce rolníkovy, na nové její výsledky, úrodu, musí rolník čekat zpravidla celý rok, musí nejen obětovati nové výrobní náklady, práci i kapitál, pro příští sklizeň, nýbrž musí — protože jiných dostačujících zdrojů důchodových (kapitálových, živnostenských) obyčejně nemívá — často po celou další dlouhou výrobní periódu strádati a snad se i zadlužovati. I když se mu odepíší daně, úroky z dluhů musí platiti a konsum také nečeká, žádá pravidelného ukojování.

Je tu však i účinek morální. Rolnictví je tou šťastnou větví národní produkce, při které výrobce je také duševně, mravně spjat se svým produktem, jeho vzkličením, ponenáhlým vzrůstem i dozráváním. V úrodě polní je sloučeno nejenom osobní jeho přičinění, nýbrž také to, čemu říkáme po fysiolkatech bezplatné spolupůsobení volných sil přírodních, co však rolník vnitřněji, — citověji zove požehnáním božím. Nuže, je-li tento jedinečný výsledek lidské práce a obětí kapitálových i zároveň sil působících mimo vůli člověka, zničen nelítostným

*.) Jen někdy se pojistují i tyto objekty, i střechy břidlicové a taškové.

živlem v málo minutách, může tím nutně porušena být i mořální rovnováha rolníkova, dokonce když běží pravidelně o katastrofy hromadné. A za morálním dojmem zeje přečasto vyhlídka na celoroční strastí, ne-li přímo bídu a dluhy, a novou práci, skropenou znovu stejným risikem živelním.

Tyto morální účinky krupobitních katastrof nemůže pojištění odstranit, avšak ono je může zmírnit tím, že rolníkovi zabezpečí možnost existence a další výroby až do výsledku nové úrody. V nejnovější době význam pojíštěvání zemědělského, krupobitního jako dobytčího, vzrostl ještě jak zintensivněním zemědělské výroby*), tak stoupením cen všech produktů zemědělských, zejména obilí i dobytka.

Při krupobitních škodách spojují se všechny momenty, svědčící pro pojistění. Nebezpečí krupobitní nemůže být jednotlivcem — hospodářem ani svěmcem přivozeno, jako na př. požár, ani odvráceno, jako na př. často pád dobytka, ba ani zmíněno, jeho dostavení se i rozsah a místní intensita jsou zcela nezávislé na všem lidském přičinění a vůli. Jde tu pro jednotlivce vždy výlučně o neodvratitelné účinkování přírodních sil, škoda krupobitní je vždy opravdu škodou „živelní“, a jen opět příroda může škodu vzniklou krupobitím zmenšiti nebo v nejlepším případě vyrovnat. Neznáme ani přesných podmínek vzniku krupobití, ani jakýchkoliv opatření obranných. Pokusy se střelbou ze zvláštních děl sklamaly, dřívější krupobitní tyče na polích pro přitahování elektřiny patří už jen ke vzpomínkám staršího pokolení. Zeměpisný obvod krupobitím ohrozený jest přerozsáhlý a při tom přesně neohraničený; jednotlivé krajiny nejsou sice stejně ohrozeny, ale v celku není části vzdělaného povrchu země ve středních a vyšších šírkách zeměkoule, která by před krupobitím naprosto byla bezpečna.**)

Konečně, třebas byly škody krupobitím druhdy rozsáhlé a zhoubné, zřídka bývají v určitém kraji tak obrovské, aby na ně pojistovny nestačily.***)

*) „Rostoucí intensita vzdělávání půdy činí objekt vydaný risiku poškození vždy hodnotnějším“ (Schullern str. 362).

**) Také poměry podnebí podléhají během delší či kratší doby změnám, nejsou tudíž stálé ani ony příčiny, které působí na hustotu krupobití v určitých místech. (Ant. Slavík ve „Venkově“ 23. pros. 1923.)

***) Handwörterbuch der Staatswissenschaften, V. svazek, str. 13 a násled., Rohrbeck čl. „Hagelversicherung“ ve „Versicherungslexikon“, II. vyd., str. 648.

V celku jde však o ohromné číslice škod,*^{*)} a Schullern má za to, že krupobití v celku stává se vždy častějším.^{**^{*)}}

Tím roste pak ovšem i význam krupobitního pojistění.

9. Ovšem má krupobití jako pojistnětechnická událost oproti všem ostatním odvětvím pojistovacím zvláštností s hlediska techniky pojistné i provozovací, a tyto zvláštnosti jsou zároveň jeho obtížemi.

Především jsou různé krajiny krupobitím ohroženy velmi nestejnou měrou. Ze zemí nám teritoriálně blízkých státy jižního Německa, jižní Čechy, celý Balkán, patří k zemím krupobitím značně stíhaným, méně již Morava a ještě méně Slovensko.^{***^{*)}}

^{*)} V Německu činila pojistovací suma v r. 1909 přes 2·8 miliard M., náhrad za škody krupobitní bylo tam v letech 1871 až 1910 vyplaceno 767·66 mil. M., ročně tedy 19·19 mil. M.

Podle údajů posl. Kaisera v býv. říšské radě 1904 činily živelní škody v mil. K:

v letech	1897	1898	1899	1900	1901	1902
v Čechách	27·09	3·64	1·54	7·36	4·92	14·60
na Moravě	1·42	0·34	0·31	0·48	0·36	0·44
ve Slezsku	2·27	0·26	0·18	0·01	0·06	0·18

R. 1903 činily živelní škody v Čechách dle téhož pramene asi 50 mil., ve Slezsku 15 mil., úhrnem v Rakousku přes 100 mil., v Čechách v 7 letech 1897–1903 úhrnem na 110 mil. K. Poměrně málo škod má Morava (Obzor národochosp. 1904, str. 147).

Největší pohromu v tomto století přinesl dosud Čechám rok 1903, kdy dne 19. července na jihu a východě Čech všechna téměř polní úroda byla krupobitím úplně zničena, veliké škody způsobeny i na budovách obytných a zemědělských, v lesích i na zvěři. Škody povstalé krupobitím byly posl. Niklfeldem na sněmu v 55 okresích a 1014 obecích odhadnuty úhrnem na 64·34 mil. K., z toho na obilí 48·86 mil. a okopaninách 12·72 mil. (dohromady tudíž 61·58 mil., zbytek na ovoci, stavených a cestách). Sněm přidal řadu návrhů na podporu postiženým oblastem i vůbec na povznesení zemědělství pracemi regulačními, melioracemi, zvelebením chovu dobytka — nikoliv snad i na pozemštění pojistění krupobitního (sr. Obzor národochosp. 1903 str. 378 a 433).

Statistika krupobitní předpokládá ovšem zdokonalení pozorovací služby povětrnostní (ve Švýcarsku byly učiněny pokusy znázorniti tahy krupobitní kartograficky). Patří k úkolům mezinárodního ústavu zemědělského v Rímě. Mezinárodní statistika krupobitního pojistování jest arci tím obtížnější, čím toto více závisí na zemědělské kultuře a zvláštních hospodářských poměrech jednotlivých zemí (Versich.-Lex., Hagelstatistik, str. 647). Pojistovny rozdělují své provozovací území na drobnější obvody (zvl. podle politických okresů), v každém pak pozorují hustotu a intensitu, s jakou zde krupobití vystupuje — podle toho pak se okresy zařazují do nebezpečenských tříd, resp. určují se pro ně platné základní sazby pojistného. (Dr. Peča v Obch. slovníku II. díl, část 1., str. 306.)

^{**^{*)}}

Schullern Grundzüge, str. 362.

^{***^{*)}}

Podle Hamonovy statistiky (Versich.-Lexikon, str. 624) připadlo z každého 100. krupobití během roku na

	zimu	jaro	leto	podzim	zimu	jaro	leto	podzim	
Anglie	45·5	29·5	3·0	27·0	Německo	10·3	46·7	29·4	13·6
Francii	32·8	30·4	7·0	20·7	Rusko	0·9	36·5	50·6	13·0

A zase i na př. v tom silně postihovaném Virtembersku bylo 15% všech obcí po dobu 46 let pozorovaných zcela prosto jakékoliv škody krupobitní, kdežto jiné obce virtemberské byly za tuto dobu krupobitím postiženy i více než šestkráte. Ve větších územích rok co rok se mění jak místní rozdělení krupobitní na různé části teritoria, tak jeho intensita.

Také po časové stránce krupobití jako ryze živelná moc vymyká se jakékoliv zákonitosti. Silná i slabá léta krupobitní se střídají, nejpříkřejší protivy následují za sebou — lze nejvýš snad říci, že silné pohromy přicházejí zhusta dvě léta bezprostředně po sobě, aby potom nastoupilo další období klidu, avšak jakékoliv pravděpodobnostní nebo početní podklady chybí, jak co do času, tak co do rozsahu a mohutnosti pádu krupobití. Ani po měsících nejsou krupobitní škody stejnomořně rozloženy. V zemích přímořských bývají častější v zimě, ve vnitropevninských opět na jaře a v létě.*). U nás jsou polní plodiny krupobitním škodám vydány hlavně v měsících květnu až září, v nichž mohou náhle nabýti rozsahu katastrofálního, kdežto v jiných obdobích neposkytuje pojišťovací agendě a jejím orgánům zaměstnání žádného.**)

Konečně je velmi rozdílná citlivost kulturních rostlin proti škodám krupobitním, a to nejen dle druhů, nýbrž i dle stadia jejich vzrůstu a dozrávání. Nejcitlivější je tabák, potom vinná réva, chmel, semena pícnin a travin, pak len a konopí, pohanka, olejka a luštěniny, obilí a posléze traviny a pícniny. U některých plodin se pojištění obmezuje pouze na jisté součásti celkového produktu (na př. zrno, nikoliv i slámu), u jiných se zvlášť určuje počátek i konec pojištění (na př. u vinné révy teprv plodiny po odkvětu,***) u okopanin, vína, chmele, slámy pojišťuje se jen ztráta kvantitní, nikoliv snížení kvality.†)

*) Rohrbeck (Versich.-Lex. str. 648) ukazuje na poměrně vysoké procento ranných škod krupobitních.

**) V pojišťovnách, které provozují různá odvětví pojišťovací je zvykem stahovat personál do krupobitního oddělení teprv krátce před krupobitní sezonou (jenom nečetné sily jsou v něm zaměstnány celoročně).

***) Rozvržení pojistné sumy na stébla, nať a pod. s jedné strany a zrno i j. plody s druhé strany určují pojišťovací podmínky různě. Jestliže byly pozemky krupobitím stížené potom znova obdělány, musí být pro tyto nové plodiny pojištění stanoveno. Jiné podrobnosti technické v. Rohrbeck (Versich.-Lex. str. 650.)

†) Přesná deklarace k pojištění (podání „návrhu“) je vůbec možná teprv, když podle dospělosti plodů lze odhadovat pravděpodobně jejich

Všechny tyto zvláštnosti vyžadují zevrubné znalosti provozu zemědělské výroby v různých krajinách a technika i provoz krupobitního pojištění se jimi ovšem znesnadňuje i zdražuje.

Především působí naprostá nepravidelnost a nevypočitatelnost krupobitních pohrom nepříznivě na vznik a intenzitu potřeby pojišťovací a tím i na ochotu k pojišťování. Je-li na př. v Čechách na případ požáru pojištěno přes devět desetin všech nemovitostí, nepojišťuje se proti krupobití dnes ani desítina celkové obdělávané půdy. Ovšem působí na zevšeobecnění požárního pojištění nemovitostí tlak úvěrních ústavů, které pro poskytnutí a prodlužování záruk hypoteckářům požadují bezpodmínečné pojištění nemovitostí půjčkou zatížených. U pojištění krupobitního, kde majetková podstata (pozemek) zůstává katastrofou celkem neporušena, není takového stálého vnějšího tlaku. Pojišťují se většinou jen oni zemědělci, kteří se cítí zvlášť ohroženi, tedy pouze celkem t. zv. špatná risika*), pojištění bývá dále zpravidla uzavíráno pouze na rok, a kde se v krajinách krupobitně příznivých po několik výrobních period obávaná katastrofa nedostavila, ukolébává se rolník v pocit jakési bezpečnosti či bezstarostnosti, a čilejší přihlášky pojistné dostavují se obyčejně znova teprv v letech po nastalé pohromě, když mezitím rolníci nepojištění utrpěli škody nenahrazené.

Intensita potřeby po obraně proti krupobití je však různá netolik podle rozdílné ohroženosti jednotlivých krajů, nýbrž i podle poměru držby majetku v é. Úřednická správa velkostatku, nadačního jmění a pod., zvlášť v krajinách jen poněkud ohroženějších, snáze se odhadlá uzavřít pojištění, které znamená přesunutí risika, nežli menší a střední hospodář, který tíže shání prémie a těší se z její úspory, když v tom onom roce pochroma nenastala. S druhé strany může provádění pozemkové reformy tou měrou, jakou by přispělo ke zintensivnění produkce a pěstění plodin hodnotnějších, avšak též citlivějších, zvýšiti hodnotu pojištění pro zemědělce a tím i frekvenci pojišťovací.

Kolísavost potřeby i nálady pojišťovací působí však opět nedostatečné vyrovnanvání risik a toto účinkuje zpět výnos v peněžní hodnotě (v květnu—červnu). Pro rannější půdy zaručuje se pojistníkům náhrada dle loňských deklarací nebo na podkladě jejich přistupných přihlášek.

*) V Německu dosáhlo krupobitní pojištění sice největšího rozmachu mezi všemi státy kulturními, avšak i tam je pojištěno dle údajů Rohrbeckových (Versich.-Lex. str. 662) sotva 60% zemědělských produktů.

na politiku prémiiovou – špatná risika nutí k vysokým prémiím a tyto přivodí opět, že myšlenka pojištění na případ krupobití jeví v celku malou přitažlivost.

Mnohem větší než jinde jest obtíž správně vyměřiti prémie dle risika. Prémiový tarif je velmi rozmanitý a členitý i velice měnlivý. Bývá nutně odstupňován dle klimatických poměrů místa a tedy dle teritoriální nebezpečnosti krupobití; dle okolnosti jednotlivých plodin i dle doby, v níž nastalo jejich poškození; dle doby, kdy smlouva byla uzavřena a do které trvá; dle stanoviště rostlin i dle kultury půdy; dle procenta škody, od kterého se náhrada poskytuje (jistý zlomek škody, na př. $\frac{1}{s}$, musí néstí sám poškozený a pod.*)

Avšak ani při sebe větším individualisování, bystrosti, znalosti a zkušenosti nikdy není plné jistoty, zdali zde a nyní je přiměřena sazba 15% a jinde či jindy sazba 1%. Proto má zde velikou úlohu subjektivní úsudek – často zdánlivě stejná risika docházejí zcela různého sazbování**), aniž by však správno bylo mluviti o čiré libovůli, t. j. o věcně nezdůvoditelném rozhodování. Jednotlivé sazby mohou však vždy být vyměřovány jen na vratkém empirickém podkladě a jen s přibližnou správností a chybí jim potřebná stabilita.

Podobně je s vyšetřením a vyměřením náhrad. Ani když byly krupobitím postiženy plodiny již zralé ke sklizni, nelze škodu hned po pádu správně odhadnouti. Tím obtížnější jest odhad u plodin poškozených nebo zničených v některém předchozím stupni vývoje nebo u škod, jejichž vyšetření se zpozdilo. Těžko bývá také zjistiti vždy přesně, zda vznikly škody jen krupobitím, či snad také lijákem, bouřkou, zaplavením, vichrem, zda plodiny nebyly již před krupobitím vadné nebo poškozeny hmyzem a pod. Totéž krupobití i při stejně intenzitě (hustotě, velikosti a váze krup, sile větru, spojení s vichrem atd.) uvnitř určitého pásma jím postiženého jednu plodinu snad zcela zničí, jinou jen zdrží v rozvoji, někdy se škoda může vyrovnati stoupnutím ceny zbylých plodin.

*) Dr. Peča, čl. „Krupobitní pojištění“ v „Obchodním slovníku“ díl II., 1924, str. 306. Pojistné se zvyšuje, má-li se pojištění vztahovati pouze na zrní, ne též na slámu nebo má-li při podnicích zahrnovati všecké seče, a snižuje se, ujedná-li se smlouva na delší řadu let nebo zvýší-li se procento nenahrazované škody nebo nebyl-li pozemek po určitou dobu krupobitím postižen.

**) Emminghaus (Wygodzinski), Handwörterbuch der Staatswissenschaften, IV. vyd., 1924, čl. Hagelversicherung str. 15.

Největší obtíž způsobuje však obrovské kolísání v rozsahu krupobitních katastrof a tudíž pak i v číslicích náhrady jednotlivých let. Jsou katastrofální léta, kdy plné poskytnutí náhrad vyžaduje víc než stonásobné částky, jaká stačila k náhradě škody před rokem — jeden, dva roky nadprůměrných pohrom stráví nadobro rezervy, jichž nastřádání vyžadovalo desítiletí.

Zjištění škody zahrnuje nejprve vyšetření oné kvoty pojistěné plochy, která byla krupobitím postižena, dále odhad výnosu, jež bylo lze bez pádu krupobití očekávat a jeho hodnoty, a konečně zjištění, jaké asi procento této hodnoty bylo krupobitím ztraceno.*) Pojistník jest dle smlouvy povinen učiniti všechna opatření, jichž je potřebí ke zmírnění škody, dalšímu vzniku plodin a pod. Škody pod určité procento (na př. do 8%), nebývají nahrazovány (t. zv. „franchise“), někdy se od přiznané náhrady odpočítává jistý zlomek (na př. 5%) k úhradě nákladů vyšetřovacích a pod. nebo někde k doplnění rezervního fondu. Nedojde-li mezi pojistovnou a pojistníkem k dohodě o sumě náhradní, rozhoduje dle pojistovacích podmínek ústavu smíření (rozchodí) soud nebo řádné soudy státní.

10. Pojistování krupobitní rozšířilo se mnohem později nežli požární, teprve s přechodem od hospodaření naturálního k peněžnímu a od extensivního obdělávání půdy k intensivnějšímu — když bylo věnováno vždy více kapitálu a práce na výrobě zemědělskou, obětováno i něco na zabezpečení jejich výtěžků před účinkem příhod živelních.**) Zprvu zřizovány i zde

*) Vyšetření škod nutno druhdy odsunouti až na dobu pokročilejšího vývoje, kdy lze rozsah ztrát určiti bezpečněji, kdežto škody, způsobené na plodinách již dozrálych nutno vyšetřovati ihned. Často se tudíž náhromadí v stejnou dobu veliký počet škod, jež musí být v překrátké době vyřízeny, společnosti musí proto mít po ruce dostatečný počet znalců — taxátorů, likvidátorů — s odborným vzděláním i dostatečnými zkušenostmi praktickými a — se zvláští způsobilostí v obcování s lidmi. (Dr. Peča v „Obch. Slovníku II, 1, str. 306“).

**) V Německu byly první krupobitní pojistovny zřízeny již koncem 18. stol. a pak hojněji od let 1820. (vzájemně). V Praze byla První česká priv. vzájemná pojistovací společnost proti požáru a krupobití založena r. 1827, r. 1827 založ. v Liberci „Concordia“, od let 1860, začalo zřizování pojistoven stejně jako bank a založen a pod. jako vědomý akt snah hospodářskoemancipačních (vzájemná pojistovací banka „Slavie“ v Praze, založen r. 1869, započala s krupobitním pojistováním v r. 1871, r. 1869 založen v Praze i vzájemný rolnický pojistovací ústav atd.). Koncem 19. stol. provozovalo v Rakousku pojistování krupobitní úhrnem 18 ústavů, a to 4 akciové společnosti domácí, 8 větších vzájemných pojistoven a 3

malé pojišťovny pro užší obvody teritoriální, a když tyto pro nedostatečné místní i časové vyrovnání risik nutně neprospívaly a zanikaly, došlo od polovice 19. stol. ke zřizování mohutných ústavů, i mezinárodních, pro rozsáhlá území, pečujících nad to o další rozvržení risika rostoucím zajištováním.*)

Dnes je krupobitní pojišťování převážně v rukou společností soukromých, v Německu a ve Francii pojišťoven vzájemných, jinde akciových.**) Z historického vývoje vysvětluje se, že v řadě zemí existují též krupobitní pojišťovny veřejné, novější pokusy o zveřejnění skončily až na skrovné výjimky nezdarem.***) Skutečné postátnění směřovalo buď nezřídka proti společnostem zahraničním (v Itálii proti rakouským, v Uruguay proti anglickým), jinde byl podkladem, skutečně či domněle, úmysl získat z postátnění pojištění věcného (požárního, krupobitního) i životního prostředky k provedení pojišťování sociálního (jak se hlásalo ve Francii a v Itálii), nikde však nedocíleno potřebných přebytků, jinde konečně — v dobách dří-

spolky místní (Pirstein, Most, Plaňany) a 3 uherské. Nejvíce se krupobitní pojištění provozovalo v Čechách a v Haliči, potom na Moravě; v těchto 3 zemích činila celková pojišťovací hodnota 228 614 mil. K (Sládeček, O pojišťování z automobilního stanoviska, 2. vyd., 1902, str. 23 a násled. Na str. 26 vyslovuje se Sládeček, že „i v tomto oboru pojišťování naše domácí pojišťovny nestojí na své výši“, není prý však čeho litovati, jelikož „pojištování krupobitní v Čechách je naprostě pasivní“. Cizozemské pojišťovny v Rakousku pojištění krupobitní pro jeho pasivitu neprovozovaly (str. 23, 30).

*) Zajištování záleží v tom, že pojišťovací ústavy si opět samy u jiných ústavů pojišťují celou nebo částečnou úhradu obnosu, jejž jako náhradu nastalé škody pojištěníkovi platit musí. Nenesou tedy každé riziko v každé libovolné sumě samy, nýbrž obmezují se pro jednotlivý objekt na určitou maximální částku a pro obnos nad to jdoucí kryjí se u zvláštních společností zajištovacích (sr. Borgh str. 83). Zajištění jest vrcholný bod vší instituce pojišťování, riziko ztráty se jím rozděluje na velkou řadu pojišťovatelů, jednotlivý podnik chrání se před přílišným nahromaděním škod, usnadňuje se i přejímání těžších rizik, dociluje stejnomořně a bezpečně politiky prémiové, pojistníku se za všechn kolnosti zaručuje vyplacení plné náhrady škod, dosahuje se spoluúčasti ciziny na škodách hospodářství tuzemského. Možnost zajištování (v němž do války nesmírně prevládalo zvl. Německo a nyní vstupuje v popředí též Anglie) jest velikou předností soukromopodnikatelské organizace pojišťovnictví, zvláště také krupobitního (v letech katastrofálních!).

**) Podle tabulky připojené k první vládní osnově nařízení provádějí dnes v republice čsl. krupobitní pojištění tyto pojišťovny: (Viz tab. na násled. stránce.)

***) Ve Francii čítá se do dneška 17 samostatných parlamentních návrhů na sestátnění buď všech témař oborů pojišťovacích nebo alespoň na obligatorní pojištění krupobitní, požární a dobytí — odstrašujícím příkladem však tu stále působil pokus Napoleona III. o „Caisse générale des assurances agricoles“, ztrouškotavší pro finanční neúspěch. Viz zevrubný historický náčrt této pokusů v pojednání Dra Boh. Šejhara „Povinné monopolní pojištění proti krupobití“ v „Pojistném Obzoru“ čís. 18. a 19. z r. 1923, a ve zvláštním otisku.

	Zal. r.	Ústředí	Cinnost se vztahuje na	Akcioný kapitál	Zaručov. fondy	Poznámky
A. Vzájemné ústavy:						
1. První čes. vzáj. pojist.	1827	Praha	Čechy, Mor.	—	10,900,000	
2. Rohnická vzáj. pojist.	1869	"	"	—	1,800,000	
3. Vzájemné pojist. banka Slavia	1869	Most	Čechy	—	12,160,000	
4. Vzáj. pojist. ústav pro severozáp. Čechy v Mostě	1868	Plánany	Čechy, Mor.	—	1,290,000	
5. Planaňská vzájemná pojišťovna	1883	Praha	Čechy	—	1,243,000	
6. Vzáj. pojist. spolek statkářů a nájemců proti kroupobití	1913	Bruno	Morava	—	1,500,000	
7. Hasičská vzáj. pojišťovna	1903	"	"	—	—	
8. Moravsko-slez. pojišťovna	1829	Albrechtice	Čechy	—	11,300,000	
9. Vzájemná pojišťovna v Albrechticích	1871	Bor	—	215,000	Do r. 1921 slula Hasičská vzájemná pojišťovna.	
10. Kroupobitní pojist. spolek v Boru	1913	Praha	Čechy, Mor.	—	900,000	
11. Jiskra, vzájemná pojišťovna				—	—	
B. Akciové společnosti:						
1. Continentale akc. spol.	1921	Praha	ČSR.	4,000,000	—	
2. Dunaj, všeob. pojist. akc. společnost	1868	Vídeň	" *)	—	—	
3. Uhersko-Franc. pojist. akc. spoil. Franco-Hongroise	1879	Budapešť	{*)			
4. Krupob. a zaj. akc. spol. Meridionale	1838	Terst	{*)			
5. Fénix, akc. spol. pojist.	1868	Vídeň	{*)			
6. Moldavia-Generali, akc. spol. pojist.	1921	Praha	{*)			
7. Vídeňská akc. spol. pojist.	1867	Vídeň	{*)			
8. Slovanská akc. pojist.	1921	Praha	{*)			
9. Slovenská akc. pojist. společnost	1921	Bratislava	Čechy, Mor.	4,000,000	—	
10. Vlastenecká akc. spol.	1920	Budapešť	Slovensko	6,000,000	—	
11. Všeob. pojišťovna, akc. společnost	1921	Brno	Morava	*)	—	
12. Legie, akc. pojišťovna		Praha	Čechy, Mor.	3,000,000	350,000	
13. Pražská městská pojišťovna		Praha	—	4,000,000	—	

*) Tyto akciové společnosti nemají koncese a jsou die nařízení ze dne 10. 6. 1919 č. 321 trpěny a složily na základě výnášky ministerstva vnitřního zálohu 200,000.— u Zemské banky v Praze.

vějších a podnes v zemích méně vyspělých — snaha rozšířiti okruh interensem pojíšťování.

V Italii převysoké pojíšťovací prémie krupobitního obchodu, způsobované arcí nadpoměrným jeho risikem při klimatických zvláštnostech země a rozsáhlým pěstěním zvlášť citlivých kultur (réva vinná, rýže) vzbudily hlasy po jeho sestátnění, avšak projekt z r. 1914 padl, jelikož znamenal vlastně přímou státní podporu italských vinařů.*)

V Rusku prohlášeno sice zák. z 1. prosince 1918 veškero pojíšťení za státní monopol, vzájemné pojíšťovací spolky prohlášeny za majetek státu a soukromé pojíšťovny zrušeny a další dekret ze 6. října 1921 zaváděl státní pojíšťení škodové (požární, dobytčí, krupobitní), a to prozatím dobrovolné, které však mělo být předběžným stupněm k všeobecnému státnímu pojíšťování nucenému — avšak v novém občanském zákoníku, platném od 1. ledna 1923, uvedeno pojíšťování požární, dobytčí, krupobitní a dopravní již opět jakozto odvětví pojíšťení soukromoprávního.**)

Státní pojíšťení krupobitní zavedeno je v Evropě skutečně pouze ve skrovém počtu menších států, převážně agrárních. Nejdříve v Bavorsku (zák. z 13. února 1884), kde však je volná soutěž soukromých pojíšťoven ponechána, státní pojíšťovna krupobitní spočívá na podkladě dobrovolnosti a vzájemnosti, pojíšťuje zvl. malorolníky (soustředila 40% všech zemědělských podniků bavorských). Statkáři i větší sedláci zůstali u pojíšťoven soukromých, které nejen že se státní pojíšťovnou úspěšně soutěží, nýbrž nabývají poslední dobou vždy většího rozšíření. Při nejmenším nepřiměl bavorský příklad přes 40leté své trvání ani své jihoněmecké sousedy k následování.***)

*) R. 1912 chtěl státník Nitti postátniti veškeré pojíšťování kromě krupobitního, které se mu zdalo příliš riskantním.

**) Prof. Alb. Ehrenzweig, Nové soukromé právo pojíšťovací v sovětském Rusku (Pojistný Obzor čís. 25 ze 14. května 1924): „Postátnovací idea, třebas formálně ještě zdůrazňována, jest prakticky na ústupu (že-li dle právních norem soudit i na jejich používání). Pojíšťovací společnosti přes dočasné radikální postátnování skoro všech výdělkových odvětví pracovaly téměř bez přestávky nerušeně.“

***) V Badensku (1891), Virembersku (1895) a Hesensku (1904) toliko nesmějí soukromé pojíšťovny dle smluv uzavřených se státem odmítout pojíšťení proti krupobití (Horáček, str. 432), ve Švýcarsku podporuje stát toliko ročními příspěvky potřeby jednotlivých kantonů v pojíšťování krupobitním a dobytčím. V Holandsku je tuzemské pojíšťovnictví špatně organizováno, velikých výkonných společností je málo.

Zato zavedeno r. 1895 státní krupobitní pojišťování ve dvou státech jihoslovanských Srbsku a Bulharsku. Přiměly k němu pravidelné obrovské škody krupobitní na Balkáně, nezbytnost vysokých státních podpor peněžních i rozdílení podpor v poškozených krajích, nevyspělost a nedostatečnost soukromého pojišťovnictví. V Srbsku však již po deseti letech (r. 1906) zákon o povinném pojišťování krupobitním (při němž však volná soutěž pojišťoven byla zachována) zrušen^{*)}) a teprv opět po katastrofálním krupobití v Starém Srbsku v létě 1923 vydán bez jakékoliv technické přípravy nový zákon o povinném krupobitním pojištění, který však dosud neuveden v plnou účinnost.^{**)}

V bývalém Rakousku byla r. 1899 založena (vedle požárního ústavu z r. 1897) i zemská krupobitní pojišťovna v Dolních Rakousích s podporou zemskou a se zajištěním u cizích společností.^{***)}

a hlavní úlohu hraje společnosti zahraniční; přes to byl r. 1917 projekt postátnění pojištění (životního a požárního) vládní komisí odmítnut (Pamětní spis o Bavorsku).

^{*)} Sama důvodová zpráva k předloňskému ministerskému projektu našemu přiznává, že „pro finanční neúspěch“, jelikož odškodňovací komise výhradně z místních zájemníků složené odhadovaly ve vlastním zájmu škody příliš vysoko a placeny tudíž i převysoké náhrady, pojištění obohacovali se na úkor spolupojištěnců i státu.

^{**)} V Starém Srbsku a stejně na Černé Hoře a v Makedonii neprovozovaly soukromé pojišťovny krupobitní pojištění vůbec, v zemích válkou získaných (Kraňsku, Chorvatsku, Bosně a Banátu) provozovaly společnosti ještě z dob rakouských (uherských), nerozšířivše je však zatím na území starosrbská. Také není v tomto území úředních statistik o škodách krupobitních, jisté záznamy jsou totiž pro státní statky a plantáže tabákové režie. Oposice využívší pohromy krupobitní zahájila předvolební agitaci s heslem postátnění krupobitního pojištění. Vláda, aby ji předstíhla, připravila osnovu ještě radikльнější a povolila místo žádaných 50 mil. hned 100 mil. dinárů. Po volbách nastalo vystřízlivení, aktivování nového zákona vadí nesnáze finanční i administrativní (zatižení státního aparátu správního), takže státní správa, zůstavujíc dosavadním společnostem prováděti v celém území Jugoslavie prozatím krupobitní pojištění na podkladě soukromohospodářském, jedná s nimi, aby praktické provádění zákona samy převzaly, avšak bez obligatornosti. (Pojist. Obzor II. roč., str. 365 a 394; srov. o tom i čl. M. Vojty „Státní povinné pojištění proti krupobití v Jugoslavii“ ve „Venkově“ 23. listopadu 1924 a k němu i čl. „Co jest se státním pojištěním proti krupobití v SHS?“ v Nár. L. 19. prosince 1924.

^{***)} Mimo Evropu má dle Manesa státní krupobitní pojišťovnu ze Spojených států amerických jediná Severní Dakota (od r. 1911, ale bez monopolu a obligatornosti), v Kanadě od r. 1912 komunální pojišťovnu jediná provincie Saskatchewana (rovněž bez monopolu a obligatornosti, vedle obecních pojišťoven působí tam četné pojišťovací společnosti soukromé), v jižní Americe Uruguay od r. 1912, kde však od původního monopolu upuštěno a připuštěna volná soutěž pojišťoven cizozemských, v Chile od postařňovacího projektu ustoupeno pod nátlakem Anglie.

11. Jaké jsou obchodní výsledky veřejných pojišťoven?

Státní pojišťovna bavorská, uváděná obyčejně jakožto vzor a celkem zdařený pokus veřejného pojištění krupobitního,*) obdržela od státu garanční fond 1 mil. M a dostává pravidelný roční příspěvek 200.000 M, r. 1904 obdržela k posílení reservního fondu mimořádný příplatek $1\frac{1}{2}$ mil. M. Pojistné prémie od ní vybírané nejsou nikterak nižší než u pojišťoven akciových nebo vzájemnostních.**) Jsou však oprávněna, nestáčí-li běžné příjmy spolu s jednou čtvrtinou rezervního fondu k úhradě škod, činiti srážky z poskytovaných náhrad, použila — zajisté jen z donucení — tohoto práva k odpisu měrou tak vydatnou, že plná výplata náhrad byla u ní až do posledních let výjimkou.***)

V Dolních Rakousích vybírá zemská krupobitní pojišťovna průměrně vyšší prémie než soukromé společnosti a pojištěnci musí sami néstí nenepatrnou část škod.†)

V Bulharsku vyplatila státní monopolní pojišťovna přes státní subvenci za léta 1896—1901 jen jednou přes 80% zjištěných škod, v ostatních letech pouze 56, 43, 15 a 13 procent. Když bylo r. 1911 krupobitní (i dobytí) pojištování svěřeno pojišťovacímu oddělení při Ústřední družstevní bance, věnoval jí stát k tomu cíli základní fondy 1 milion a půl milionu lvů

*) Pojišťovna nemá monopolu a nevykonává nátlaku, spočívá na dobrovolném členství účastníků a na vzájemnosti s pevnými příspěvkyněmi bez povinnosti k doplatkům, nemusí však přijímat všechna jí nabídnutá pojištění a k odvrácení příliš velkých risik je stanoveno maximum, až do kterého může v jednotlivých krajích pojištění být přijato (Philippovich, Volkswirtschaftspolitik, I. str. 114).

**) Nadto vede správu krupobitní pojišťovny za určitou náhradu státní pojišťovna požární, prémie vybírájí obce.

***) Za první dvacetiletí (1884—1904) vyplacena plná náhrada pouze šestkrát, v ostatních letech pouze (většinou) 80%, ba v letech 1891, 1900 a 1903 pořadem jen 76%, 67% a 57% skutečné škody (Horáček, Zemědělská politika, str. 421 a násł., Obch. Slovník, II. díl, 1. sv. str. 207); tato zkrácení náhrad činila v l. 1884—1911 úhrnem 7 997 mil. čili 13·5% skutečně vyplaceného odškodného 59 408 mil. M. Poněvadž konečný rezervní fond pojišťovny byl r. 1911 vykázán částkou 11 887 mil. M, zbylo by z něho při plné výplatě náhrad pouze 3 89 mil. M, tedy pouze 0·9% pojištěné hodnoty této 28leté periody — pojišťovna nenashromáždila za 28 let ani přibližně takový rezervní fond, aby z něho mohla být hrazena správná rezerva pojistnětechnická (celkem stejně skrovne jsou výtečky akc. pojišťoven čsl. ve 20 letech 1903—1922). Při tom dostala bavorská pojišťovna v l. 1884—1911 ze státních subvencí a úroků rezervního fondu celkem na 10·4 mil. M (Fanta na uv. m. str. 308).

†) Emminghaus-Wygodzinski v „Handwörterbuch der Staatswissenschaften“, 4. vyd. 1924, V. svazek str. 18.

a zavázal se nadto k roční subvenci 300.000 lvů pro pojištění krupobitní a 100.000 lvů pro dobytčí.*)

V Bulharsku, kde vůbec nebylo soukromých krupobitních pojišťoven, musil stát k provedení zákona o povinném krupobitním pojištění z r. 1895 sám zřídit pojišťovnu (na zásadě jednotnosti prémie), čímž fakticky vytvořen monopol. Rozmohly se tu však nešvary. Škody odhadovány samými příslušníky poškozených obcí nebo sousedy příliš vysoko, pojistné prémie vybírané berními úřady docházely opožděně a stejně pozdě pak vypláceny i náhrady škod, z nichž pak finanční správa strhovala poškozeným nedoplatky daňové. R. 1903 ústav zrušen a nyní od r. 1911 provádí monopolní dobrovolné pojištění krupobitní a dobytčí pojišťovací oddělení Ústřední družstevní banky v Sofii.**)

13. V našich zemích myšlenka postátnění pojištění živelního datuje se již od dvou století. Marie Terezie pokoušela se již roku 1740 o zřízení státní pojišťovny elementární. Josef II. chtěl založiti fond k úhradě škod požárních, povodňových a krupobitních. Po stu letech setkáváme se v jednotlivých zemích bývalé říše opětně s projekty zveřejnění pojišťoven, kterým konec století 19. přináší alespoň částečné uskutečnění zřizováním zemských ústavů konkurenčních. V Čechách r. 1871 vlastenecko-hospodářská společnost doporučovala malým rolníkům zřizovatí společenstva pro pospolné pojištování při ústavech již zřízených a v pozdější radě zemědělské (českém odboru) činěny návrhy na obligatorní pojištění požární i krupobitní a zřizování okresních pojišťoven se zajíšťovacím ústavem zemským.*** Po mladočeském vítězství volebním Dr. Vašatý na sněmu zemském r. 1889 i znova r. 1895 navrhoval zřízení zemské pojišťovny proti ohni a krupobití a zavedení nuceného pojištování a stejně v lednu 1896 německý poslanec Iro, v pozemštění životního pojištění byl dokonce spatřován i vhodný prostředek k ozdravení chorých financí zemských.†)

*) Dr. Karel Schönbaum, „O projektech postátnovacích, zejména v pojišťovnictví“, Pojist. Obzor II. ročn., str. 320. V roce 1923, kdy jako Srbsko bylo také Bulharsko stiženo katastrofálním krupobitím, činilo celkové pojistné 5.732 mil. lvů, celkové odškodné však téměř trojnásob více (16.101 mil. lvů), průměrná prémie činila 3,69%, škody však 10,36% pojistné sumy, protože prostředky ústavu daleko nestačily, půjčil stát Družstevní bance 10 mil. lvů na 3%, jež budou nyní budoucí pojištěnci spláceti.

**) Pojist. Obzor II., str. 233.

***) Dr. Karel Viškovský, Pojištování krupobitní, str. 20 a násl.

†) Dr. Šimon Kolařík, Politika agrární, str. 81 a násl., odmítá „se vší rozhodností“ tento názor: „Pověsti o vydělaných ohromných milionech.“

Mocným podnětem k obnovení požadavku po zveřejnění životního pojištění bylo katastrofální krupobití z r. 1903, jež zpustošilo Čechy jižní a jihovýchodní. K podnětu agrárních poslanců českých i německých zřízena v českém sněmu zvláštní pojišťovací komise, a v r. 1907 zemský výbor předložil po provedení zvláštní ankety sněmu návrhy na zřízení zemských pojišťoven proti krupobití a proti škodám požárním, k jichž projednání však nedošlo. Ještě hůře pochodily agrární návrhy (posl. Staněk) na zřízení zemských krupobitních pojišťoven se zajišťovací pojišťovnou ve Vídni za podpory státu na říšské radě, kde byly pohřbeny již v sněmovním výboru.*)

Idea marně uplatňovaná za Rakouska (ani v říši ani v zemích, s jedinou výjimkou Dolních Rakous) oživila ihned po převratu v nové čsl. republike. Již v listopadu 1918 podán v revolučním Národním shromáždění návrh na zřízení státní pojišťovny proti škodám krupobitním (na principu obligatornosti pojištění, ale bez monopolu pro státní pojišťovnu), v lednu 1919 následoval druhý, ryze heslový návrh na povinné pojištění a sestátnění živelního pojištování (i požárního a dobytčího), také z důvodů hospodářsko-vlasteneckých a v říjnu 1919 třetí návrh na zřízení státní pojišťovny dobytčí, avšak jen fakultativní. Vůči této návrhům se však Národní shromáždění spokojilo prostě přijetím resoluce ze dne 9. dubna 1920, již vyzvána vláda, aby bezodkladně přikročila k řešení problému živelního pojištění na podkladě obligatornosti a monopolu a za přispění státu.

Resoluce Národního shromáždění z 9. dubna 1920 nevzbudila u nás zájmu, byla chápána jaksi ze zvyku, nikoli jako pro-

jsou pro obor pojištování zemědělského pouhými pověstmi“, zemská pojišťovna by musela být považována „spíše za ústav dobročinný než výdělečný.“ V literatuře vyslovoval se pro pozemštění živelního pojištování Dr. Josef Sládeček (spisy „Pozemštění banky Slavie a První české vzájemné pojišťovny“ a „O pojištování z autonomního stanoviska (pozemštění pojištování)“, 2. vyd. 1902).

Dr. Karel Viškovský hlavně z důvodů hospodářsko-emancipačních (spisek „Pojištování krupobitní“) navrhoval, aby krupobitní pojištování bylo svěřeno (jako obchod sezonní) zemské pojišťovně požární, a kdyby k té nedošlo, tedy některému z dosavadních ústavů vzájemných pod vedením dozorem zvláštního výboru ze zástupců státu, země i rolnictva (str. 34 až 45). Kolařík (str. 81) mluví jen o potřebě „materiellní pomoci státu nebo země“ pro řešení krupobitního pojištění, nikoliv o jeho zveřejnění.

*) Sr. Dr. Rudolf Kolář, Zveřejnění zemědělského živelního pojištění, zejména krupobitního, Pojistný Obzor, čís. 20 z 1. prosince 1923, str. 246 a následující.

gram a direktiva pro budoucí činnost vlády, nýbrž spíše jako slušný pohřeb ideje pojišťovacího monopolu. Měli jsme bližší starosti finanční a hospodářské. Teprv opět programové prohlášení vlády koaliční z 22. října 1922 přislíbilo zvláštní úpravu pojišťování proti živelním škodám, aby tak zmenšeno bylo risiko zemědělského podnikání i aby zejména nabyvatelům půdy z pozemkové reformy byla umožněna samostatná existence — případě, jak viděti, velmi neurčitá, opatrně stilisovaná, nemluví se v ní o zřízení veřejné pojišťovny, tím méně o monopolu, vždyť se tehdy chystal již zkomialisování i dosavadních podniků státních.

Ministerstvo zemědělství však záhy připravilo veřejnosti překvapení, s hlediska ústavního pochopitelné, avšak věcně tím povážlivější. Plníc prý úkol daný vládě resolucí rozpočtového výboru Národního shromáždění z 9. dubna 1920, vypracovalo obsáhlou osnovu zákona o pojištění krupobitním o 82 paragrafech (a podobně i osnovu o dobytčím pojištění) s objemnou důvodovou zprávou, bez jakéhokoliv dobrozdání pojišťovacích ústavů dotčených navrhovaným zákonem nebo vyslechnutí hospodářských organizací, ba i bez posudku ministerstva vnitra jakožto dohlédacího orgánu nad pojišťovnami i ministerstva financí vzhledem k nemalému zatížení, jaké osnova přinášela financím státním.*).

Základní zásady osnovy byly tyto:

1. Krupobitní pojištění budiž závazné pro stébelnaté plodiny: žito, pšenici, ječmen a kukuřici, ostatní zemědělské plodiny mohou býti pojištěny dobrovolně na základě smlouvy pojišťovací; pojišťovací povinnost může však být nařízením rozšířena i na další druhy plodin zemědělských (§ 1. a 2.).
2. Sazby pojistných příspěvků i případných doplatků jsou, pokud jde o plodiny, pojištěné obligatorně, jednotné bez ohledu na výši krupobitního nebezpečí a na citlivost jednotlivých druhů plodin (§ 4.), vybíráni a vymáhání příspěvků od pojištenců děje se dle předpisů o vybírání a nuceném vymáhání státních daní orgány k tomu určenými (§ 9.).

*) Užíváme-li v dalším kontextu jen pro stručnost výrazu „vládní osnova“, činíme to s výhradou, že jde pouze o projekty pojišťovacího oddělení ministerstva zemědělství, které dosud nebyly celou vládou projednány, tím méně schváleny. Současně vypracovaným projektem pojišťovny dobytí se zde nezabýváme.

3. Pojišťování zemědělských plodin na případ krupobití provádí výhradně Československá krupobitní pojišťovna, zřízená na podkladě vzájemnosti, v Praze s odböckami v Brně a v Bratislavě (§§ 22. a 23.).

4. Stát poskytne krupobitní pojišťovně při zahájení její působnosti neztenčitelnou základní jistinu 100 mil., jejíž úroky plynou do rezervního fondu, a k částečné úhradě pojišťovacích nákladů poskytne každoročně určitý příspěvek (§ 62.), pojišťovna a její fondy i dávky a odškodné jí placené jsou osvobozeny od daní, korespondence pojišťovny a jejich orgánů jest prosta poštovného, právní jednání a listiny jsou prosty kolků a poplatků.

Poloúředně zároveň prohlašováno, že „bezodkladné řešení“ je nutno „z důvodů taktických,“ jelikož „vhodná přiležitost se tak brzy nenaskytne.“ Osnovy dány k disposici četným poslancům a učiněny předmětem jednání stranickopolitického.

Ihned pak také zákonem ze 4. července 1923, č. 149 sb. z. zřízen „pro účely veřejného živelního pojištění“ při ministerstvu zemědělství fond částkou 50 mil. Kč, která se opatří úvěrní operací a věnuje se, bude-li veřejné živelní pojištění upraveno zákonem v roce 1923, jako základ pro toto živelní pojištění, a pakli nebude, bude jí použito především na podporu pro kraje r. 1923 živelními pohromami postižené a teprve zbytku by se použilo ve smyslu zákona, který bude vydán o veřejném živelném pojištění.*)

13. Zatím se předlohy zákonů o živelném pojišťování krupobitním a pojištění dobytčím dostaly, „patrně indiskrecí“,**) do veřejného tisku, v němž se rozšířila neobvykle kampaň pro státní monopol i proti němu.

*) Zákon byl opravdové kuriosum po stránce legislativně technické. Určovala se jím předem již dotace pro účel, který dosud vůbec nebyl ještě zákonem pojat mezi úkoly státní. Mluvilo se o „zákoně, který bude vydán,“ jako by jeho vydání bylo již tak zcela nepochybno, ačkoliv nebyla nejen vůbec parlamentu předložena jeho osnova, nýbrž nesděleny ani základní zásady její, a ačkoliv si tudíž zákonodárci při odhlasování (červencového) zákona nemohli být vědomi, o jak veliký zásah do sféry soukromohospodářské se jedná a s jak velkými obtížemi, risikem pro stát i národní hospodářství by jeho provádění bylo spojeno.

**) Srv. Pojistný Obzor II., str. 90. Pracovali o nich tolíko zástupeci ministerstva zemědělství, Domovinářů, Ústřední jednoty hospodářských společenstev a Spolků nájemců velkostatků; v elaborátech byly takové právnické nehoráznosti, odporučující řadě platných zákonů, že i „nej slabší právník by byl svou účastí komisi prokázal platné služby“ (tamtéž). Také po stránce technické chybělo příprav: teprv na podzim 1923 vyslána z ministerstva zemědělství delegace do Německa, aby pro zavedení nuceného krupobitního pojištění byli k nám propuštěni říšskoněmečtí instruktoři. (Poj. Obzor II. čís. 18 z 1. října 1923, str. 172).

Obhajování vládního projektu monopolního připadlo pochopitelně především tiskovým orgánům strany agrárni*) a korporacím zemědělským, ačkoliv ani mezi jejich příslušníky nebylo patrně naprosté shody.

Zato listy všech ostatních stran politických ozvaly se proti osnově v řídké jindy jednomyslnosti. Nejsou proti jejím zásadám a obsahu, nýbrž již pro neobvyklý jakýsi diktátorský formální postup, s jakým měla být veřejnosti vnučena a za domnělého jejího souhlasu v parlamentě uzákoněna.**)

Také vysloveně socialistické listy psaly proti pojíšťovacímu monopolu, který by jinak zásadně byl v linii jejich programového postupu: avšak „nepodařené pokusy sestátnovací profanují myšlenku zveřejnění podniků,“ systém podpor a daňových úlev v živelních pohromách se tím neodstraní, zbudou vždy ještě povodně, průtrže a jiné kalamity, a kdyby nastala mimorádná krupobitní katastrofa, tlak by se obrátil na stát a katastrofa krupobitní přivedla by v katastrofu i státní rozpočet.***)

*) Klidný, včený článek napsal do „Venkova“ 23. pros. 1923 sen. Antonín Slavík. Je pro povinné pojíštění, a nelze-li toto, alespoň monopol, z důvodu hlavně hospodářsko-emancipačních; doufá v prosperitu ústavu, bude-li odborně veden („žádny amerikanismus“), časem jistě se dostaví přebytky, z kterých bude možno státu vrátiti všechny obdržené dotace; ba bude možno vybudovati monopolní pojíšťovnu v instituci, kterou nám jiné státy budou záviděti. -- V též listě posl. Miloš Vojta (17. 19. a 20. července 1923, „Čsl. veřejná pojíšťovna proti krupobití“) podav obsah vládního návrhu a označiv jej jako „do nejménších podrobností svědomitě propracovaný, na pečlivých propočtech založený“ prohlásil v závěrku, že „všechny námítky a pochybnosti o prosperitě veřejné krupob. pojíšťovny jsou buď ze sobeckých důvodů uváděny, neb z neznalosti věci samé“, i že jde o to, zmařiti konečně navždy „krátkou činnost“ odpůrců. Cetně jiné články podávaly především obsah státní předlohy a jejich motivů.

**) Byla v ní spatřována opět nová forma těžení ze státních prostředků ve prospěch stavu, který již také jinak státem na úkor vlastních financí jest favorisován, snaha vytvořiti si v pojíšťovně „druhý Pozemkový úřad, v něm by (agrárnici) byly neobmeněny pány“, a v pojíšťovacích orgánech vybudovati si novou síť politických sekretářů a agitátorů, jež by agrární straně platil „někdo jiný“, totíž stát, tvrzeno, že čelná místa úřednická v monopolní zemědělské pojíšťovně jsou již zcela rozebrána a spolehlivými lidmi obsazena nejen v Praze, nýbrž i v zemských úřednách v Brně a Bratislavě, čelil a všechn význam projektu že jest výhradně politicko-agitační a zaopatřovací bez všeho věcného odůvodnění. („Čas“ z 23. června 1923 čl. „Další výkupné agrárníkům za sociální pojíštění?“ Zajímavý je tvrzení, že brzy po převratu přišel s tímto projektem listy agrární předák i na Dra Rašína, ten však že ostře odmítl; je tu na snadě otázka, bylo-li by k tomuto projektu došlo za života Rašína?)

***) „Právo Lidu“ dne 12. června a dne 15. července 1923. Důsledně proti projektu psal „Čas“ (kromě čl. z 23. června 1923 zejm. také o týden později Karel Málek „K chystánímu zevšeobecnění povinného pojíštění krupobitního a dobytého“). Také „Č. Slovo“ se 22. června 1923 (čl. „Nový experiment“) vyslovilo se proti tomuto skoku do tmy, ukazujíc na zkuše-

Brzy přihlásily se s protesty proti monopolu i odborné spolky, Spolek čsl. pojistných techniků, jehož anketa ze 14. září vyzněla určitě proti, dne 17. září 1923 násleoval Svaz čsl. asekuračních úředníků a dne 2. října Sdružení úřednictva peněžního. V odborných listech byla uveřejněna řada kritických pojednání o možnostech krupobitního monopolu a z cizozemských odborníků pozván k dobrozdání o státním projektu Dr. Walter Rohrbeck, gener. ředitel Severoněmecké společnosti pro krupobitní pojištění v Berlíně.*). Odborná kritika vyzněla od-sudkem vládního projektu, velmi ostré odsudky ozvaly se ze zahraničí,**) kde poukázáno i na mezinárodně právní důsledky monopolní předlohy. Dne 28. září prohlásilo ministerstvo zemědělství, že se o osnovách (pojištění krupobitního i dobytčího) dosud pracuje a že budou po konečné jich redakci podrobeny meziministerskému jednání. K naléhání odborných i zemědělských kruhů konalo ministerstvo zemědělství posléze v dnech 8. a 9. října 1923 skutečně porady se zástupci všech politických stran i zájmových organizací zemědělských. Dle úředního komuniké anketa prohlásila se převážnou většinou pro zveřejnění krupobitního pojištění, ohledně monopolního postavení veřejné pojišťovny a obligatornosti pojištění se však méně rozcházel,***) avšak jiné hlasy proniklé na veřejnost prokazovaly neúspěch ankety pro ministerstvo zemědělství,†) diskuse časost

nosti z ústředen, z pojišťovacího monopolu italského i ze zemské pojišťovny bavorské, v lidové straně posl. Šamalík navrhl proti agrárnickým projektům, jiné řešení: stát nechť vyplácí přiměřené odstupňované náhrady škod živelních a zemědělstvo nechť uhradí vyplacený obnos přírůzkou k dani pozemkové. Strana národně-demokratická prohlásila toliko obezřetně, že chová k osnově nedůvěru a bude při jejím projednávání bdít, aby nebyl poškozen zájem státu a především rovnováha financí, proti meritu osnovy se však nevyslovila, a také „Nár. L.“ zprvu (24. a 25. srpna 1923) sice rozbíraly, avšak neodmítaly projekt sestátnovací a propagovaly nadto projekt státní zajišťovny; teprv později vyslovovaly se rozhodněji proti osnově.

*.) Viz přehled těchto pojednání na konci spisu.

**.) „La Réassurance“ 20. října a 20. listopadu 1923 (sestátnění jest majetková expropriace s komunistickými tendencemi pod myšlenkovým vlivem sovětského Ruska), „L' Ambrosiano“ (Milán) v říjnu 1923 (mladý stát čsl. se pouští do tak odvážných experimentů, které jinde pro neproveditelnost ztroskotaly), „Zeitschrift für Versicherungswesen“ 20. listopadu 1923 a j.

***) Bylo faktickou chybou, že nebyly pozvány též soukromé pojišťovny ani spolky a tisk pojistnětechnický.

†.) Prof. Dr. Jos. Macek vyslovil se v článku ze 14. října 1923 v „Pr. L.“ proti: Plán veskrz pochybený, kusý v určování závazků i nároků pojištěnců, velmi rozvýtí v části organizační; způsobí zřízení velké řady sinekur i agentur a ohromnou režii; pojištuje-li se proti škodám krupo-

pisecká své odmítavé stanovisko jen ještě zosíila — arci až na tisk agrární.*

14. Není vskutku jediné ze základních zásad ministerské osnovy, která by nevzbuzovala nejvážnější pochybnosti.

Závaznost pojistění předpokládá,

a) že všichni, kteří mají být donuceni, aby se pojistili, jsou krupobitním nebezpečím, a to s poměrně stejnou intensitou majetkově ohrožení,

b) že tito ohrožení nejeví, na př. pro nedostatek hospodářského rozhledu, převážnou většinou dost ochoty, aby se pojistovali dobrovolně,

c) že majetkovými důsledky nepojistění jest každoročně ohrožena tak valná část zemědělských producentů, a tak těžce, že tím trpí blahobyt státu.**)

Těchto předpokladů u nás není, při nejmenším nikoli v té míře, aby závaznost pojistění byla ospravedlněna.

Především není stejnomořné potřeby ani všech krajů, ani všech kruhů zemědělských po krupobitním pojistění. Není kraje naprostě bezpečného proti krupobití, avšak jsou okresy, v kterých se krupobití vyskytuje jen zřídka nebo jen v nepatrném rozsahu nebo v době, kdy vývoji plodu nemůže valně škodití.*** Krupobitní nebezpečí není daleko tak všeobecné jako ohrožení úrody suchem, vlhkem, povodněmi a pod. Risiko je pro každý kraj a každý rok zcela rozdílné.

bitním jen 10% zemědělců, jak jsou tedy důvodny chvalozpěvy na pokrovost i probudlost rolnictva? Krupobitní pojistování nelze srovnávat s úrazovým a nemocenským pojistováním dělnickým. »Pro« byli v anketě patrně jen kandidáti sinekur, „proti“ byli zástupci těch, kdo budou mít čest na ně platiti. Zejm. pro krupobitně málo ohrožené Slovensko znamenala by vládní předloha nové zdanění. — Také německá sekce zemědělské rady dne 16. října 1923 odmítla projekt monopolu i s nucenou a jednotnou pojistnou prémii.

*) „Čas“ (v čís. 23.) napsal: Ukázalo se, že za plánem nestojí nikdo z kruhů skutečně zemědělských, nýbrž pouze několik agrárních sekretářů. Proti plánu se postavila velmi ostře Bergmannova Rolnická jednota i zástupci čsl. socialistů a lidovců.

**) Rohrbeck, Poj. Obz. str. 257.

***) V Čechách je krupobitnímu nebezpečí vydána asi 1/6 půdy zemědělské, na Moravě asi 1/4, opět méně ve Slezsku a daleko méně na Slovensku — v čsl. republice jako celku necelá 1/4 (v Čechách skoro jen Čechy jižní a jihovýchodní, poněkud i Slánsko a severovýchodní okresy, na Moravě jen okresy jihozápadní — Moravské Budějovice, Hranice, Brno — nejméně Slezsko západní, Slovensko, silněji Podkarpatská Rus a Slovensko východní od Košic). Také v Německu trpí zřídka neb málo krupobitím Hanoversko, Šlesvick-Holštýnsko, pobřeží meklenburské, kdežto kraje jihoněmecké téměř každoročně.

I v téžem kraji mají různé závody zemědělské různou potřebu pojištění. Rozsáhlé obilní plochy velkostatků mají zcela jiný zájem na krupobitním pojištění než malé parcely drobných lidí, obdělávané pro vlastní domácnost nebo než hospodářství dobytkářská nebo lukařská a pastevní, a různý je zájem majetku zceleného či rozptýleného, hospodářství extenzivního či intensivního, v horách či v rovině, hospodáře dobrého či špatného.*)

Každý hospodář má tedy v rámci svého hospodářství zcela individuelní potřebu většího či menšího zabezpečení před následky krupobití**) nejen dle povahy kraje a svého majetku a provozu rolnického, nýbrž i dle individuality rostlin jím pěstovaných.

Proti krupobití pojišťoval se především, ba dokonce pravidelně pouze ten, kdo ze zkušenosti zvlášť důklivě cítil jeho potřebu. Zavedení obligatorního pojištování bylo by výhradně v zájmu nejvíce (u nás) ohrožených hospodářství o bilních, a zde opět především hospodářství kapitálově slabých a předem opět pouze v určitých krajinách, rozhodně však není potřebou všeobecnou.***)

Obligatornost pojištování by tedy znamenala

a) především nepoměrné násilí na oné převážné většině zemědělců, kteří krupobitnímu riziku vydání nejsou vůbec nebo minimálně, že nutkavější potřeby pojištování nepocífují,†)

*) Rohrbeck, str. 13 a násl. Obilní produkce nemá stejný význam ani ve všech krajích ani ve všech podnicích zemědělských. Také Buchenberg (Agrarwesen und Agrarpolitik) praví, že nucené pojištování předpokládá nezbytně uznání jisté zájmové solidarity zemědělského obyvatelstva v zemi. Moldenhauer v Handw. der Staatsw. IV. vyd. (čl. „Hagelversicherung“) namítá proti obligatornosti: „Kde je hranice mezi zemědělstvím a zahradnictvím, zemědělstvím jako živností a zemědělstvím jako libíšťkou nebo pro domácí potřebu, mezi zemědělstvím a ovocnictvím a vinařstvím, mezi zemědělstvím a lesnictvím?“

**) Rohrbeck, str. 10.

***) Rohrbeck, Poj. Obzor II. 257. Dobře posuzuje Schullern (na uv. m. str. 362) tento bludný kruh: Obtíže krupobitního pojištování dosud zdržely od zavedení obligatornosti; protože chybí pojištovací nucenost, „pojištují se většinou oni zemědělci, kteří vědí, že jsou zvlášt ohroženi; pouze špatná rizika nabízejí se tudíž k pojištění, prémie musí tedy být vysoké, a z toho plyně opět, že myšlenka krupobitního pojištění má skrovnu sílu akviziční“.

†) Nelze snad přece dominovati se, že by oněch 90% (dle plochy) nebo ještě více nepojištěných hospodářů byli vesměs lidé nepečliví a neprozíráví.

b) znamenala by národochospodářsky novou daň na výnos půdy, která by zvlášť těžce dolehla především na zemědělce, na špatné půdě s nízkým výnosem v krajích, kde kroupy zřídka padají, a měla v zálepě znehodnocení půdy v těchto krajích o kapitalisovanou prémii ve prospěch zbývající čtvrtiny nebo šestiny půdy krupobitím ohroženější.*)

15. Tyto křivdy by se jen stupňovaly požadovanou původně jednotností prémie bez jakékoli individualisace risik. Osnovatelé monopolu obligatorní pojišťovny byli jen důsledni, když navrhovali jednotnou průměrnou prémii. Státní ústav již dle své povahy vždy hledí schematisovati, zjednodušiti, místo individuelního posuzování stanoviti schema šablonní průměrné dávky, vybírané co možná s daněmi.**)

Snaha po zjednodušení a pohodlnosti setkala se tu s tendencí po „sociálním vyrovnaní“ (u nás t. zv. „princip solidarity“), t. j. se snahou přesunovati náklady krajin ohrožených na méně ohrožené, které pak platí vyšší prémie, než by jinak dle místního stupně ohroženosti bylo odůvodněno. Toto vyrovnanávání risik a prémii, které se vždy nutně děje na útraty jedných ve prospěch druhých, bylo by pochopitelné, kdyby tyto méně ohrožené a prémii více zatížené kraje byly zároveň kraji úrodnými (výnosnými) s nadprůměrným důchodem, který by se v zájmu držitelů chudších půd zdani vyšší prémii, než odpovídá jejich risiku. Avšak namnoze (arci ne všude) bývají právě naopak chudší kraje postihovány krupobitím řidčeji než ohro-

*) Zůstavujeme zde stranou psychologické účinky, jaké by obligatorní pojištění vytváralo u rolníků v krajích, kde by se po delší řadu let krupobití nevyškytlo. Pokládá-li se v úředních kruzích za bájku, že by krupobitní pojištění nebylo rentabilní, jest i tato tvrzená jeho rentabilita tím přednějším důvodem proti obligatornosti.

**) Zajímavovo je, že již r. 1904 navrhoval prof. Kaiser všeobecné státní pojištění proti živelním škodám v celém Rakousku v podobě 50% přírůžky k daní pozemkové. Tyto živelné škody odhadoval tehdy prof. Kaiser pro celé Rakousko na 36 mil. K. ročně, z kterých navrhoval odškodnití toliko 80%, čili asi 29 mil. K, k tomu asi 20% náhradné sumy jako výdaje správní (6 mil. K), takže by úhrnná potřeba živelního pojištění v Rakousku činila ročně 35 mil. K. K úhradě by přispěl stát 4 mil. K na místě dosavadních podpor při škodách živelních a 3½ mil. K místo dosavadních slev daně pozemkové, země dohromady 1 mil. K, majitelé pozemků rolnických a lesnických 23 / mil. K, t. j. na 1 ha půdy zemědělské a lesnické — v celém Rakousku 24 mil. ha — ročně 1:10 K, tedy jednotná prémie či vlastně zvýšení pozemkové daně, která tehdy vynášela v Rakousku něco přes 50 mil. K ročně, o 50% a odpadnutí všech dosavadních daňových úlev a podpor. (Sr. Obzor nár.-hosp. 1904, str. 147.)

ženější úrodné.*⁾ Těžko je potom vyžadovati „solidaritu“ od chudších ve prospěch ohroženějších bohatých.^{**)}

Naopak v soukromém pojíšťování se každé risiko odbornický odhaduje co do své nebezpečnosti a dle toho se vypočítává prémie, aby se co nejspravedlivěji provedlo vyrovnaní mezi dávkou a protidávkou. „Přesné přizpůsobení výšky prémie k individuálnímu nebezpečenství jest jedním z nejpodstatnějších výkonů soukromého pojíštění, jest výkon, který dozrál v námahavých pracích mnoha desíletí a na podkladě obsáhlých zkušeností, a který má mnohem větší význam, než tuší ti, kdo stojí mimo.“^{***)}

Není tudíž divu, že stanovení jednotné prémie bylo spolkem odborníků (pojistných techniků) označeno za způsob nejprimitivnější, pro svoji nespravedlnost a nesprávnost všude jinde opuštěný, proti nynější, dlouholetými zkušenostmi vypěstované methodě zpátečnický, proti pozemkovému majetku tak revoluční, že se k němu neodvážila sáhnout ani bolševická vláda ruská.^{†)}

16. Třetím základním znakem původní ministerské osnovy bylo monopolní postavení projektované veřejné krupobitní pojíšťovny. Za důvod bylo uváděno, že dosavadní soukromohospodářská organisace krupobitního pojíšťování nesplnila u nás svého hospodářského poslání, nesoustředujíc v sobě ani $\frac{1}{10}$ všech pojistitelných hodnot, že zvlášť nepatrnu měrou pojíšťují se drobní zemědělci, že soukromé pojíšťovny jsou drahé a vedeny výlučně snahou po zisku soukromopodnikatelském, že rozhlašované výhody volné soutěže se u pojíšťoven neprojevují, jelikož dohodou o jednotnosti pojíšťovacích podmínek vytvořily faktický monopol, a že jediný způsob, jak dojít žádoucího zevšeobecnění a zlevnění krupobitního po-

^{*)} Borgh, str. 54. Rohrbeck str. 13. Také v Československu jsou obvody nejvýnosnější v celku také krupobitně nejnebezpečnější, kdežto krupobitně příznivější jsou obvody extensivního hospodaření a poměrně skrovňějších výnosů, Slovensko a Podkarpatská Rus (Rohrbeck, Poj. Obzor II., str. 260.)

^{**) Proto se v severním Německu pojistníci bránili spojení s jiho-německými, kteří pro své ohroženější, zato však úrodnější kraje musili zřídit fondy zvláštní (Rohrbeck, str. 42). Také mohou při jednotnosti premií nižší potom prémie v krajích ohroženějších sváděti k pěstování rostlin klimaticky nevhodných (Rohrbeck, str. 13).}

^{***)} Borgh, str. 53.

^{†)} Stejně Dr. Čech v Nár. Listech ze 17. září 1923, „že jednotná prémie jest nespravedlivá, nemožná, absurdní, a činí z pojíšťovacího podniku podpůrné zařízení, kdež jedni ze svého hospodařství budou dopláceti na hospodařství druhých“.

jištění, jest povinné pojištění u veřejného ústavu monopolního. Monopolem veřejným se také odstraní nešvar a vysoké výdaje akviseční a prostředkovatelské i reklamní, konečně umožní se pojištění právě těm, kteří mají risika zvlášť těžká a proto od soukromých pojišťoven odmítaná.

Ani tyto thése neobstojí před zevrubnějším rozborem. Úkolem krupobitního pojištění je zajisté, aby každý rolník, který potřebu ochrany pocituje, sedlák i chalupník, ji nalézti mohl za podmínek, které jsou mu finančně snesitelný a neodnímají provozu hospodářství jeho nepřiměřené prostředky, i za dostatečné ochrany před jakýmkoliv zkrácením.*⁾ Fluktuace krupobitního pojištění u nás neznačí nedostatek pojišťovací ochrany, nýbrž proměnlivost potřeby pojišťovací.^{**)}

Je však pojištění krupobitní potřebou tak obecnou, aby mohl jednotlivec k němu být donucován? Je arci potřebou značného počtu hospodářů, ale daleko ne všech, ne vždy a ne stejnou měrou a daleko ne tak jako pojištění požární^{***)} — avšak i potřeby obecné mohou být (i dle „státního socialisty“ Wagnera) ukojovány činností soukromohospodářskou. Stát povolán, aby všem příslušníkům určité výrobní třídy přímo i proti jejich vůli zabezpečoval výtěžek jejich produkce, ba nebylo by to ani v zájmu pokroku zemědělské výroby.^{†)}

Dále: zvlášť nepatrnu měrou prý se pojišťují drobní zemědělci. Avšak proti tomu svědčí, že průměr pojištěných hodnot je u nás velmi nízký (v průběhu 20 let tři čtvrtiny veškerých pojistek nedosahovaly pojistné výše 10.000 K), a právě malá pojištění mají pro soukromé pojišťovny mimořádný význam.^{††)}

^{*)} Rohrbeck, str. 17.

^{**) Pokud souvisí s nedostatkem uvědomění, mohla by odpomoci dohoda zemědělských organizací s pojišťovnami. (Rohrbeck, Poj. Obz. II., str. 262.)}

^{***)} Požár ničí nebo poškozuje majetkovou podstatu, pramen výdělku a existence, krupobití poskozuje totík výnos, produkt. Proto Wagner schválil odmítnutí státního monopolu Rohrbeckem (Rohrbeck v Poj. Obz. II., str. 256.).

^{†)} Rohrbeck v Poj. Obz. II., str. 333. Snadno by došlo i k nahrazování škod vzniklých z vlastního opomenutí či snad z úmyslu zemědělce, a žádaly by pak podobného zabezpečení i jiné vrstvy výrobní, aníž by stát měl za to jakého podílu na zisku jím zabezpečeném (již před lety řemeslnictvo žádalo státní zabezpečení svých pohledávek u zákazníků soukromých).

^{††)} Prof. Dr. Fanta na uv. m. str. 300 a 307. Průměrné pojistné hodnoty přes trvale klesající počet pojistek stoupaly rok od roku téměř nepřetržitě. Prof. Fanta z toho dovozuje stoupání významu krupobitního pojišťování; bylo by však zkoumati, jak zde působilo stoupání cen pro-

Od státního provozu krupobitní pojišťovny očekávají na-vrhovatelé kromě rozšíření či dokonce (při monopolu) z-e-v-s-e-o-b-e-c-n-í, též zlevnění krupobitního pojišťování; ko-nečně z výsení jeho výkonu.

Avšak doba, kdy pod vlivem oslňujících provozních vý-sledků státních železnic pruských očekávalo se od tužší cen-tralisace správy u všech postátněných nebo zkomunalisovaných podniků zvýšení jejich finančních výtěžků, již přešla. Zkušenost, zvl. poválečná, ukázala ve všech státech, že veřejné podniky pracují vůbec dráže a hůře než podniky soukromé. Pojišťování krupobitní není však o sobě podle zkušenosti ani soukromým podnikům pravidelným zdrojem výdělkových a finančních příjmů,*) nýbrž pouze ve spojení s jinými obory pojíšťova-cími, pro s-a-m-o-s-t-a-t-n-é veřejné pojišťování k r-u-p-o-b-i-t-n-í však jsou podmínky úspěšného provozu tím nepřiznivější. Vše-chen pojíšťovací obchod soustřeďuje se na měsíce od dubna do října, správní aparát výhradně pro krupobitní pojišťování určený, zůstal by tudiž skoro půl roku nevyužitkován. Toliko semknutí s jinými obory pojíšťovacími umožňuje intensivnější využitkování celého správního aparátu a snižuje náklady kaž-dého jednotlivého odvětví – takováto „úspora ze spolupůso-bení“ je u samostatné státní pojišťovny krupobitní vyloučena, leda že by převážnou část vnější agendy obstarávaly jiné orgány jako zaměstnání vedlejší.**) Veškeré práce však ani nelze svěřiti jen úředníkům jiných úřadů jako vedlejší zaměstnání, větší tlak veřejného mínění (třebas jen mínění stranického) vyvolá nejen duktů zemědělských od počátku 20. století a zvl. od r. 1907. že s tvrzeným opomíjením drobných zemědělců soukromými pojíšťovnami bylo v rozporu navrhované zvýšení nenahrazovaných škod (franchise) ve vládní předloze z 8% na 15%, jež by byli nejvíce zaplatili drobní zemědělci, ukazuje prof. Dr. Fanta na uv. m. str. 305: při této zvýšené franchise by na 60% všech škod vyšlo naprázdno (v l. 1921 a 1922 bylo v Čechách ze 14.076 nastalých škod odškodněno 10.445 škod mezi 8–12% a 5608 škod mezi 13–20% pojíštěné hodnoty (asi třetina těchto posledních připadá na škody mezi 13–15%).

*) Rohrbeck ve „Versicherungsslexikon“ 1924, čl. Hagelversicherung, sl. 660, Dr. K. Schönbaum v Poj. Obz. II., 316.

**) Příčilo by se zajisté vši dnešní tendenci po tvoření nových úřadů a orgánů státních (a vyjádřily to drasticky hned první novinářské hlasy u nás), kdybychom nepřipustili za pravděpodobno, že již samo zařízení státní pojíšťovny bude podkladem ke tvoření instancí výkonných, súčtova-cích, vedoucích, dozorčích, rozhodčích atd., k rozmnogožování jich personálu a stoupajícím jeho nárokům, k přeměně „čestných“ funkcí a honorovaných vedlejších zaměstnání v trvalé funkce úřednické a „služební poměry státních úředníků znamenají trvale užší závazky než zaměstnávání úředníků soukromých“ (Rohrbeck Poj. Obz. 316 a 317).

zvětšení rozsahu ústřední správy, nýbrž i nezbytnost lepší platové úpravy úřednictva.*)

Zlevnění pojíštění nebylo by lze tedy dosíci snížením vlastních rezijních nákladů pojíšťovny, nýbrž pouze buď pravidelným státním příplatkem ke správním nákladům nebo odpadnutím zisku podnikatelského. Že tyto zisky právě z krupobitního pojíštění patří k báchorkám, uznával již na př. Dr. Kolařík i Dr. Sládeček a potvrzují to nejnověji i uznaní odborníci pojíšťovnictví,**) a jejich vyloučení při státním provozu snadno může být převáženo menší hospodárností správy i jinakou úpravou pro stát i pojistníky.***) Od postátnovacích projektů a diskusí vědeckoliterárních, od zesílení dozoru státního se pojíšťovací podniky v svých zařízeních i ve způsobu obchodování silně „přizpůsobily sociálnímu cítění lidu“†) vůbec i u nás.††)

*) Rohrbeck, str. 41.

**) Zisk pojíštěoven činí 3% prémie — méně než jakýkoliv nejnižší výdělek kupecký (Rohrbeck II., str. 5 a 6), Dr. Schönbaum (Poj. Obz. II., str. 316) počítá s nejvyšším možným ziskem v t. zv. dobrých odvětvích asi 2% prémie, „zisky pojíštěoven jsou (vůbec) daleko mírnější než v kterémkoliv jiném oboru podnikání“.

***) Ztrátou daní a přirážek soukromých pojíštěoven pro stát a obce, zkracováním náhrad nebo požadováním doplatků, risikem při katastrofách a j.

†) Rohrbeck II., str. 4.

††) O ziscích našich krupobitních pojíštěoven podává vídeňský prof. Dr. E. Fanta tento číselný přehled (Problém krupobitního pojíštění po stránce statistické, Poj. Obz. roč. II., čís. 21, str. 302 a násled.) ze zkušeností našich historických zemí za posledních 20 let (1903—1922): Výnosných let bylo v tomto dvacetiletí 14, ztrátových 6, a to 1903, 1905, 1907 a 1908, 1916 a 1922; rok 1914 byl nepatrně aktivním. Je zajímavé, že ze 14 aktivních let bylo výnosu nad 1 milion Kč dosaženo jen ve 4 letech, kdežto ztráty více než milionové vykazují ze 6 pasivních let také 4 léta, a že nejvyšší pasivum (r. 1922) je o 40% větší než nejvyšší aktivum (r. 1921) — ani v nejpříznivějším z těchto 20 let nevyzískaly pojíštěvny tolik, co v nejnepříznivějším ztratily; zhoršení ročníku 1922 proti roku předcházejícímu činilo 8·46 mil. Kč! Součet všech 14 let výnosových činil 14·176 mil. Kč, součet pasivních saldo 6 let ztrátových činil 11·534 mil. Kč, docílené zisky byly z více než 80% ztráty ztrátami. Podle pojistně-technických autorit (Fanta uvádí na str. 306 zejm. Fratzscherovu monografií o krupobitním pojíštění) mají v živelném pojíštění bezpečnostní rezervy dosahovati výše průměrné roční prémie celého podniku — docílované zisky krupobitního pojíštění by však vůbec nemohly dostačiti k tomu, aby někdy takový rezervní fond byl nashromážděn (Fanta, str. 303; rozumí se, že z provozovacích přebytků jednotlivých let, nikoliv tedy ze státních dotací). Podle statistik našich pojíštěoven samých vykazuje celé padesátiletí 1872—1921 85% škod, ba bez vlivu zvlášť příznivého desítiletí 1912—1921 by by obchod krupobitní vykázal ztrátu převyšující 90% prémie. Plná třetina krupobitních sezon končila v tomto 50letí pasivem, některá léta vykazují až 250% škod v poměru k prémiam. Přes důmyslný a výhodný systém smluv zajišťovacích ohrožují převzatá risika nejen rezervní fondy krupobitních odborů, nýbrž i základní kapitál velkých ústavů mnohem větší měrou než jiná odvětví pojíštěvací. Ministereská

16. Ministerstvo zemědělství setkavši se s téměř všeobecnou naprosto odmítavou kritikou své původní osnovy doma i za hranicemi, předstoupilo před anketu, kterou svolalo na den 5. března t. r.**), s novým projektem. Upustilo od obligatornosti pojišťování – znamenala prý by přiliš náhlý přechod z dosavadního stavu, kde podle číslic v anketě uváděných není u nás ani 7% hodnoty sklizně proti krupobití pojištěno, také její rentabilita je nanejvýš pochybná, konečně bylo by těžko sehnati narychlo potřebný obrovský aparát technický. Vzdalo se také požadavku monopolu státní pojišťovny – bylo by jeho uzákonění spojeno s potížemi právními, finančními i politickými – a důsledně není ted řeči o jednotnosti premie pojistné.**)

osnova byla založena na zvlášť příznivém pozorovacím období 1912–1921, které je pravým unikem v dějinách krupobitního pojišťování: bylo v něm 9 let zčásti velmi příznivých a jediný rok 1916 nepříznivý, z jedenácti desetiletých period, které lze z dvaceti let (1903–1922) sestavit, bylo jen jediné období (1909–1918) ziskově ještě příznivější, zato však přet období končilo daleko nepříznivěji. Jak silně může přibráni či ubrání jediného roku změnit celou statistickou řadu, viděti z tohoto příkladu z let posledních. V 10letém období činila

	poj. hodnota v mil. K	výtěžek absolutně	v %
1912–1921	1362,58	6,562	0,48
1913–1922	1621,61	0,783	0,05.

Viděti, jak mnoho záleží na vhodném výběru pozorovacího období! (Dr Fanta na uv. m. str. 304). Již rok 1922 byl však krajně nepříznivým skončil u většiny ústavů deficitem, který dosáhl úhraně číslice 493 mil. K, pojišťovny utrpěly ztrátu asi 12 mil., a záhy, r. 1924, alespoň v oblasti Slovenska a Podkarpatské Rusi, novou ztrátu 3,2 mil. Kč. Podle dat banky „Slavie“ převyšovaly v posledním čtvrtstoletí škody sumu pojistného v těchto letech:

rok	pojistné K	škody	zisk (ztráta)	rok	pojistné K	škody	zisk (ztráta)		
1897	192,468	228,820	—	1903	278,641	527,169	— 125,907		
1898	338,206	340,332	+	41,624	1907	366,927	577,475	— 97,284	
1900	201,387	305,380	—	42,857	1908	614,981	943,687	— 127,561	
1901	318,617	389,916	—	21,812	1916	577,294	624,777	+	2,914
1902	288,677	385,857	—	48,650	1922	3,184,837	3,870 006	—	65,215

*) K anketě byli podle časopiseckých zpráv kromě úředních činitelů a tří universitních profesorů pozváni zástupci 34 zemědělských korporací a mělo se jednat o dvou projektech: podle jednoho, který však nebyl anketě předsednictvem oficielně sdělen a částí účastníků vůbec nebyl znám, vedly by krupobitní pojištění i nadále soukromé pojišťovny za určité pomoci státní, podle druhého zřídila by vláda nový krupobitní ústav za podpory státní, administrativně částečně spojený se státní pojišťovnou dobytí.

**) Ještě v listopadu 1923 ohlašovaly „Venkov“ i „Prager Presse“, že ministerstvo zemědělství trvá na monopolu, byť i „zatím“ nikoli (pro organizační potíže) na obligatornosti a že marna jest všeliká opačná agitace i zahraniční protesty.

Vzdalo se tudíž ministerstvo tří nejzákladnějších zásad svého původního projektu a hledí princip veřejnohospodářské organisace krupobitního pojištění uvésti v život dle těchto zásad:

Při zachování úplné dobrovolnosti pojištění zamýšlí se zřízení veřejné (státní) pojišťovny konkurenční při hospodárné organisaci správy, se státním příspěvkem jednak větším jednou provždy k základnímu kapitálu, jednak pravidelnou menší roční dotací ke krytí režijních výdajů nebo ke snížení premií nebo i ke zvýšení náhrad pro krajiny vysazené největšímu nebezpečí krupobití, za soustavy pevné premie bez doplatků a plných náhrad vyšetřených škod, se zastoupením pojištenců ve správě pojišťovny volbou. Službu pojišťovací by obstarávaly zemské ústavy v Praze, Brně a Bratislavě, vrchní řízení by obstarával ústřední pojišťovací úřad v Praze pod přímým dozorem státu. K úhradě zjištěných škod by sloužily především pojistné premie samých pojištenců, v další řadě pravidelný roční příspěvek státu, výtěžky rezervního fondu a v nutné potřebě i sama podstata tohoto fondu. Za cíl reformy označeno zjednat předpoklady pro žádoucí rozšíření krupobitního pojištění, zlevnění sazeb pojišťovacích.*)

*) Na březnové anketě 1925 bylo zřízení veřejné konkurenční pojišťovny krupobitní odůvodňováno touto kritikou (upomínající v základních bodech na Ad. Wagnera, což jí nebudiž výtkou) nynější soukromopodnikatelské organisace pojišťovnictví: Moment výdělečnosti, který je podstatným znakem soukromopodnikatelské organisace pojišťovnictví je vůbec v neslučitelném rozporu s prospečhem zemědělství, o něž při krupobitním pojištění především běží. Ani v zájmem pojišťovny netvoří výjimku z výdělečného principu, jsou vzájemnými jen na papíre, co do sazeb krácejí v jedné řadě s akciovými. Naše krupobitní pojišťování je příliš drahotné, necht u pojištěných akciových, necht vzájemných, je dražší než u soukromých pojištěných v cizině. Jeho zisky převyšují vůbec mřížu obvyklou a přiměřenou u podniků soukromých, a tyto upřílišené zisky plní u pojištěných akciových dividendy akcionářů, u vzájemných plynou do rezerv, do pensijních a starobrních fondů, na tantiémy a remunerace. Výhody volné soutěže, které se přisuzují podnikání soukromému, jsou u našich pojištěných odstraněny kartelem (ze dne 31. prosince 1914), jímž zavedeny jednotné tarify pojistné. Tyto jednotné tarify jsou však prolamovány nabízením zvlášť výhodných, někde až o 100% nižších sazeb velkostatků, takže potom vlastně malí zemědělci připlácejí na velké, výhody velkostatků platí malozemědělec. Zemědělstvo samo jest v organizaci pojištění živelného bez zastoupení a bez vlivu. Je prostě bájkou, že krupobitní pojišťování není o sobě rentabilitní; během tří let se zisky nahromadí tak, že stačí i na občasná léta katastrofální. Dnešní soukromohospodářská organisace znamená plýtvání pracovních sil, konkurenční boj, nákladnou akvizici a reklamu. Jenom organisace veřejnohospodářská přivedí s malým poměrně nákladem co největší hospodářský efekt, jedině ona jsou vedena tendencemi opačnými od podnikání

Jak nazírati na nejnovější projekt ministerstva zemědělství?

Především – krátce – svědčí o malé zásadovosti propagátorů veřejného pojištění, když odhodlali se jaksi obratem ruky upustiti od kardinálních zásad svého prvního projektu (obligatornost, monopol, jednotná premie) a předstoupiti nyní s plánem spočívajícím na zcela odchylných podkladech.

Státní pojišťovna má skutečně i při svém nyní projektovaném nemonopolním rázu požívat státního příspěvku. A sice dvojího: Základního, jednou provždy, v částce asi 3–4 mil. Kč, a pravidelné roční dotace asi půl mil. Kč ke snížení premií. Proti původním projektům je nynější požadavek již snížen, a to velmi značně.*) Je však vůbec sporno, má-li k účelům pojišťovacím přispíváno být z prostředků veřejných čili nic. Odpověď záleží na tom, „sluší-li považovat náhradu škod krupobitních za věc tak obecné důležitosti, aby veškerenstvo občanstva státního mohlo nuceno být k náhradě té přispívati podobně asi jako při pojištování sociálním (starobním a invalidním) části renty uhrazována jest rovněž z prostředků veřejných“**)

soukromého splní také sociálně politické poslání instituce pojišťovací. Veřejnopodniková organizace krupobitního pojištění u nás by také nebyla něčím novým, nevyzkoušeným: máme v nejbližším sousedství, v Bayorskú a Dolních Rakousích, vzory veřejných pojišťoven úspěšně působících. Od bayorské státní krupobitní pojišťovny obdrželi pojištěnci za 25 let právě tolik náhrad zpět (asi 49 mil. M), kolik do ní zaplatili premií, její správní náklady jsou přelevně a hrazeny v celku příspěvkem státním, který nečinil ročně průměrem ani 3 mil. M. Zemská pojišťovna dolnorakouská vybírá u srovnání s českými při škodách úhrnem o 58% větších premií, která nečiní ani $\frac{1}{2}$, premie placené u nás.

*) Pro monopolní pojišťovnu státní krupobitní i dobytí pomýšleno pro základní fondy na státní dotace po 100 mil. a pro rezervní fondy na státní roční příspěvek po 4 mil. Kč, k náhradě škod krupobitních pak na roční příspěvek 38 mil. Kč z výnosu daně pozemkové a pro dobytí pojištění roční příspěvek 5 mil. Kč.

**) Horátek, Politika zemědělská, str. 431. Horáček sám tuto otázku neřeší – „odpověď nebude tu snadna“ (str. 431), uvádí však kladnou odpověď Buchenbergruva z jeho „Agrarwesen und Agrarpolitik“ (II. str. 340) s hlediska, že „zdar celku podmíněn jest prospěchem jednotlivců“. Sám Adolf Wagner, státní socialist, nechce však vytýkat absolutní pravidlo, nýbrž jen rozumnávati „dle odvětví pojištění a dle konkrétních poměrů země, národa a doby“, a připouští (Schönberg, Handbuch II. sv. 2., str. 409 a 410) státní příspěvek, jen kde rozšíření dotačného pojištování je všeobecným zájmem, sahajícím nad okruh pojištěnců¹, a za příklad uvádí pouze pojištění dělnické a požární nebo „kde zatížení pojištěnců plnými premiemi se jeví příliš vysokým a kde i jiné zájmy (národní výroby a mezinárodní soutěživosti průmyslu či zemědělství) ukazují takové zatížení nežádoucím“. Rohrbbeck (Poj. Obz. II. str. 264) soudí, že není sporu, že výroba zemědělská má pro čsl. republiku takový význam, že by její všeobecná podpora mohla odůvodnit zatížení celku poplatnictva.

Ve skutečnosti bývaly přímé státní a j. veřejné podpory krupobitnímu pojištění poskytovány v Bavorsku,^{*)} v Dolních Rakousích.^{**)}

Nechceme všeobecně poprát oprávněnost veřejných příspěvků k pojištování krupobitnímu, ke zvýšení náhrad nebo ke snížení premií v krajinách zvlášť ohrožených. Ne že by zde byla analogie se státními příspěvky na říční regulace, pozemkové regulace, stavby silniční nebo železniční, podniky elektrisační a pod.,^{***)} ale z důvodů všeobecné povinnosti státu přispívat žvl. v živelních pohromách potřebným občanům — z téhož, z kterého se poskytují přímé podpory při povodních, pozárech, neúrodách a pod. pohromách.^{†)}

Ovšem i tento obmezený způsob podpory doznal by odporu se strany těch, kteří zásadně nepřipouštějí podporovat pravidelně ze všeobecných státních příjmů instituce, které mohou i „v nejlepším případě prospěti jen menší části jedné vrstvy státního občanstva“.^{††)}

ale žádati takové zatížení pro zařízení, které nepopíratelně může být a jest prováděno formou soukromohospodářskou, přesahuje daleko zájem celku.

^{*)} Státní pojišťovna bavorská obdržela od státu kmenový kapitál 1 mil. M, jehož úroky plynou do rezervního fondu, a dostávala ročně od státu příplatek původně 40.000, později 200.000 M (zato se ovšem neposkytuji žádné slevy daně pozemkové při škodách živelních), finanč. zák. z 10. srpna 1904 byl pak jí povolen k zesílení rezervního fondu mimořádný státní příplatek $1\frac{1}{2}$ mil. M. Poslední příznivá léta před válkou umožnila pojišťovně, že obešla se bez zkracování náhrad a zvýšila svůj majetkový stav, státní příplatky tudíž od r. 1912 odpadly, pozbyvše původního svého významu (Versicherungslexikon sloupec 658). Podle dat sdělených v ministr. anketě březnové obdržela státní pojišťovna bavorská od státu za 25 let úhrnem 52.203 mil. M, ročně tedy průměrem 2.088 mil. M, více, než do ní zaplatili sami zemědělci (asi 49 mil. M).

^{**) Horáček v své Politice zemědělské, str. 432.}

^{***)} Československý zemědělec v čísle ze 4. října 1923 (inž. Straka) uvádí tyto příklady jednostranného použití státních prostředků „ve prospěch ještě vyššího kruhu zájemců“ pro zlepšení jejich podmínek hospodářských. Soudíme, že neprávem. Zde totiž běží o zlepšení nebo získání prostředků (každá) výrobních nebo dopravních k budoucímu trvalému zvýšení produkčních sil určitého obvodu hospodářského a tím celého národa, kdežto při státní podpoře krupobitního pojištění jde o náhradu zničeného či zmenšeného výnosu pozemkového nebo příplatek k zabezpečení přiměřenější náhrady.

^{†)} Státní příspěvek k premiím znamená tu při krupobitním pojištění sdílení se státu o krupobitní riziku kraje, účelnější i úspornější než při podpoře v nastalých již kalamitách.

^{††)} Stanovisko resoluce peněžního úřednictva ve schůzi ze dne 2. října 1923. Stejným právem, dí se tu, mohly by průmyslové kruhy požadovati náhradu škod ze stávek, z odbytových krisi, z nedobytných pohledávek atd. Avšak i na tuto nepopíratelně dost kluzkou dráhu přešla čsl. republika zákony z října 1924 o zřízení všeobecného fondu peněžních ústavů

Vždy jest však uvážiti, není-li výhodnějším zvláštními smlouvami se společnostmi soukromými po vzoru — — docíliti od nich jednak přijímání i těžších risik krupobitních, jednak snížení premií pro tato risika, než zařizování vlastní krupobitní pojišťovny státní, ať monopolní, ať konkurenční.

Neboť co je stát? Stát — učili jsme se tak již před 40 lety u Kaizla*) — není vyšší, nadlidská osoba, která po způsobu Prozřetelnosti spravedlivě zasahá do osudu a konání společnosti; osoby, které stát představují, zastupují a jeho moc v ruce mají, nejsou snad zástupcové všech interesů, tak aby stát vždycky již podle povahy své ke všem bral stejný zřetel, vše spravedlivě uvažoval atd. — stát jsou dnes, a u nás ještě více, než snad kdekoliv jinde, politické strany, které prohlásivše určitá odvětví státní správy „za svoji nedotknutelnou državu, hospodařily ve státních podnicích méně s ohledem na jejich výnosnost, jako spíše s ohledem na jejich cenu jako zaměstnatele určitého počtu občanů-voličů“,***) nebo dokonce stranických sekretářů a agitátorů. Menší osobní zájem vedoucího i výkonného aparátu úřednického, vybraného nadto zhusta ne dle odborné kvalifikace, nýbrž dle stranické legitimace, i škodlivé zasahování politických a stranických činitelů způsobily, že státní a vůbec veřejné podniky (městské tramwaye, elektrárny a j.) pracují velmi draho a pro spotřebitelsvo špatně, že přes převysoké ceny, poplatky a sazby pro obecenstvo potřebovaly ustavičně subvencí, investicí a hrazení deficitů z prostředků daňových, ba že často pomocí těchto veřejných dotací soutěžily se soukromými podniky, které musely platiti daně****) z nichž tito jejich veřejnohospodářtí konkurenti byli vydržováni nebo alespoň podporováni (státní tiskárny, nakladatelství i j. podniky), nebo že hospodařily tak, jako by byly zřízeny a provozovány vlastně jen pro svoje zřízenectvo.†)

a zvláštního fondu pro zmírnění ztrát poválečných. Ovšem se tyto fondy dotují z příspěvků peněžních ústavů samých, avšak i z příspěvků vkladatelů, t. j. i ze širšího okruhu obecenstva.

*) Kaizlova „Věda správní“, úvod, O. N. 1909, str. 259.

**) Stan. Nikolau ve výborném článku „Komercialisace podniků“ v Nár. Pol. z 1. listopadu 1924.

****) St. Nikolau na uv. m.

†) Velmi drasticky se vyjadřuje Gide právě při odstavci o pojišťování státním: „Il est donc à craindre que l'État ne soit mis au pillage puisqu'il ne peut compter, comme les grandes Compagnies, sur la vigilance des actionnaires à défendre leurs dividendes, ni comme les mutualités, sur la garantie d'un contrôle réciproque et facile, et que même il ne

Je-li však státní podpora poskytována všeobecně ke snížení režie, k dotování rezervního fondu, ke zvyšování náhrad, znamená to,

že stát jaksi již předem počítá s vyšší reží, než jakou by měl v daném případě podnik soukromý, a uznává tedy nehospodárnost svého provozu, nebo

že se již předem spřáteluje s pasivním průběhem svého obchodu, s nemožností vybírat premie v plném rozsahu svých plnění a svého risika,

že stát otevírá bránu požadavkům nových a nových státních příplateků, když by dosavadní nepostačily,

konečně, že stát opouští sám nedávno zaujaté zásadní stanovisko, aby státní podniky — a státní pojišťovna krupobitní, dokonce již konkurenční, je nesporně státním podnikem! — i tak všeuvzítěčné, jako na př. pošta, nepožadovaly budoucně již příplateků z peněz poplatnictva.*)

Zřízení nové konkurenční pojišťovny státní může nepochybňě přivoditi rozšíření (dokonce ovšem ne ještě „ze všeobecnění“) krupobitního pojištění, dokonce jestliže se státního příspěvku použije ke snížení premií, především arci pro veliký počet špatných risik, protože stát nemá snad přece zájmu, aby z peněz poplatnictva usnadňoval placení krupobitních premií těm, kteří si je mohou zaplatit a také dosud platí dle principů soukromohospodářských. Pro tato špatná risika jest pak ovšem státní „konkurenční“ pojišťovna jakýmsi útočištěm na veřejné útraty — správní výdaje již při jejich přijetí, pak při jejich správě a posléze i náhrady škod porostou při nich ohromně.**)

peut guère compter sur la conscience publique, celle-ci en France du moins, admettant volontiers que voler l'Etat ce n'est pas voler.“ (Cours d'économie politique, 6. vyd., Paříž 1920, II. díl, str. 555.) — „Jest třeba se obávat, aby stát nebyl vydán v šanc vydrancování, poněvadž nemůže počítati jako velké akciové společnosti na bdělost akcionářů, že budou chránit své dividendy, ani nemůže počítati jako společnosti vzájemné na záruku vzájemné a snadné kontroly, ba dokonce nemůže ani počítati na veřejné svědomí, aspoň ne ve Francii, nebot to ochotně přípouští, že okrádání státu není krádeží.“

* Státní podpory předpokládají předem, že soukromou svépomoc nelze provésti, což arci v tomto případě neprokázáno (Rohrbeck, Pojistný Obzor, II., str. 263), vedle přírostu výdajů přichází tu stát o daně a poplatky z ubývajících pojistek soukromých. — Bez nastřádání rozsáhlých, dostatečných rezerv bude státní pojišťovna moci přesunouti se přes obtížné doby jen pomocí vydatných podpor státních.

**) Soukromé pojišťovny udělaly s těmito malými a nejmenšími risiky nejnepříjemnější zkušenosti. Proto také někteří autoři přimlouvají se, když by se již chtělo přisvědčiti k otázce bezprostřední účasti státu v krupobitním pojištování, již raději za pojištování monopolní a nucené

17. Konečně tvrzení o nutnosti státního provozu pojišťovacího, jakožto prý nutného korektivu proti faktickému monopolu, jehož soukromé pojišťovny docílily dohodou o jednotných podmínkách z r. 1914. Theorie vůbec popírá, že by se bylo dosud kdy došlo k soukromým monopolům, které vznikají jen z volného obchodu a nejsou ani přirozenými ani právními. I nejmocnější trusty konečně vždy zase narazily na scutěz. *)

Přepětí premiové politiky kartelem by hned vyvolalo vznik nových podniků nebo vnikání společností zahraničních; pravidelný vývoj vedl v normálních dobách ku klesání premií.**) Kapitálové koncentrace jsou pak v pojišťovnictví vůbec řádným zjevem – viz na př. v bankovnictví i ve velkých odvětvích velkoprůmyslových**), a moc kartelu pojišťovacího je vždy obmezenější než kartelu v průmyslu keramickém.†)

Žádný obor není tak přístupen konkurenci jako právě pojišťovnictví, pokud jen vláda svým koncesním systémem nepodporuje přímo či nepřímo umělý monopol.††) Proto také bývá tu skoro nemožno vyloučiti soutěž dohodou. To platí též o pojišťovnictví. A více než kde jinde. Jsou pojišťovny, které se žádnou úmluvou vázati nedají (pojišťovny zahraniční, veřejné, vzájemné) a jejichž podmínky podstatně se různí, i v podmínkách „kartelovaných“ ústavů jsou podstatné rozdíly, které se projevují v speciálních sazbách a rozlišují poměr pojištěnce u pojišťoven vzájemných a akciových; poměrně snadný je

(Moldenhauer v Handwörterb. der Staatswiss., IV. vyd., „Hagelversicherung“). Ovšem – zákonné donucení narází opět na obtíže, o nichž jsme se již zmínilí shora a jejichž nepřekonatelnost nejnověji uznalo samo ministerstvo zemědělství.

*) Lepold v. Wiese, Staatssozialismus, Berlin 1916, str. 111 a str. 112: „To jest velikou předností volné soutěže, že vždy zase vyvolává tendence opačné, dává trhu příliš roztříštěnému bezpečnost ve směru k monopolu, potom však, když monopol skutečně hrozí, staví proti němu opět nové odpůrce.“

**) Borgh, Reichsversicherungsmonopol, str. 34–36. Nadprůměrné zisky, jakých dočílily v r. 1920 a 1921 soukromé pojišťovny dopravní účinkem vysokých sazeb, přizpůsobených nejistotě poměrů válečných a poválečných, vyvolaly takovou zakládací horečku a takový zápas konkurenční, že dopravní pojišťovny záhy opět těžce zápasily o existenci. (Dr. Schönbaum, Pojist. Obz. II., str. 316.)

***) Moldenhauer na uv. m. str. 76.

†) Tamtéž str. 80 a 81. V Německu tvorí se již i svazy pojistěnců podobně jako u nás ochranné svazy akcionářů vůbec nebo určitých podniků. Ostatně u nás dovedou se organizační podnikatelské vůbec zastati dle potřeby velmi důrazně i zájmů svých členů jakožto pojistěnců, třebas i zřízením vlastní pojišťovny.

††) Dr. K. Schönbaum, Poj. Obz. II., str. 317.

i vznik nových závodů mimo kartel (outsiders), zejména organisačními určitých skupin interesentů. Právě v čsl. republice pak se skutečné poměry v historických zemích a v zemích dříve uherských tak různí, že „lze sotva kdy doufati v jednotnou úpravu pojíšťovacích podmínek v celém čsl. státě“.*)

Literatura však snesla proti monopolu i vážné důvody pozitivní. Sám Wagner uznal, že svobodné podnikání právě v oboru pojíšťovnictví ukázalo hospodářsky i technicky tak skvělé stránky, jakých státní provoz nikdy nenahradí, a pokroky ve vypracování podmínek pojistných, rozšíření na nové a nové obory, přejímání nejnebezpečnějších risik, zavedení pečlivých statistik, vytvoření dokonalé techniky pojíšťovací, správné vyměřování prémí, získávání vždy širších vrstev obyvatelstva pro ideu pojíšťovací i výchovu jejich pro hospodářsky cenná opatření ochranná a j. v. Státní monopol by nesporně zabrzdil další vnitřní pokroky pojíšťovnictví, ba spojované s ním odstranění klasifikace risik by znamenalo dokonce krok nazpět. Doufá se ve zlevnění pojistného odstraněním výdajů akvisičních, zato pracuje soukromé podnikání intensivněji, a nešvary praxe akvisiční a reklamní lze odstraniti prostředky méně radikálními, zejména účelným dozorem státním. Na výdělky pojíšťoven, pokud opravdu jsou, lze působiti po případě dle analogie cedulového bankovnictví, soukromých železnic a pod. Finančních úspor by se monopolem nedosáhlo nebo jen v míře velmi skrovné, zato by se právním monopolem státu podstatně změnil celý institut práva pojíšťovacího, normy soukromoprávní by nabyla rázu veřejnoprávního, právní postavení pojíšťoven by se zhoršilo.**)

Uvažme nyní: Pojíšťování krupobitní nezaujímá v celkovém provozu pojíšťoven nejpřednějšího místa,***) jeho prémiový pří-

*) Dr. Boh. Šejhar: Faktický a právní monopol v pojíšťování. Poj. Obz. II., str. 360. Týž uvádí další hlasy popírající existenci faktických monopolů, zejména Delemer: Le bilan de l'étatisme, Paříž 1922, Gros: L'assurance, Paříž 1920, str. 162 (ani sdružení nebo pokusy o tarifní sjednocení pojíšťoven není ještě zárodkiem monopolu), Nouvion a j. U nás mimo tarifní dohodu v r. 1914 působí Pojíšťovací spolek statkářů a nájemců dvorů a četné pojíšťovací spolky místní, zvláště v krajsích smíšených.

**) Šejhar na u. m. str. 364.

***) V r. 1923 činil hirubý příjem čsl. pojíšťoven na prémích daleko přes $\frac{1}{4}$ miliardy Kč, z toho daleko nejvíce připadalo na odbor požární (270 mil.), pak na životní (130 mil.), v pojíšťení úrazovém a povinnému ručení bylo na prémích přijato okrouhle 47 mil., v odboru proti krádeži vloupáním 21 milion, v odboru dopravním 26 mil., v krupobitním na 20 mil. Kč, tedy nejméně. Jenom v pojíšťení úrazovém a dopravním

jem nečiní ani 4% z hrubého celkového příjmu prémiového čsl. pojišťoven. Špatná celková rentabilita krupobitního odboru je obecně uznána v literatuře (i v české) a dochází pak i výmluvného dokladu tím, že cizozemské pojišťovny tohoto odvětví u nás neprovozovaly. Proč tedy soukromé pojišťovny neodsunují toto málo vděčné odvětví na bedra státu, který jako by byl přímo předurčen přejímati hospodářské podniky vysloveně pasivní? Přičin je několik.

Soukromé pojišťovny pěstují krupobitní pojištění převážně vedle jiných oborů pojišťovacích. Jejich vnější aparát správní (agenti, akvisitěři) užívá krupobitního pojišťování k akvizici též klientely i pro tyto jiné obory, zejména požární. I ve vnitřní agendě pak krupobitní pojištění, jež o sobě zaměstnává trvale, celoročně, neveliký počet sil a jen v letním období vyžaduje většího jich soustředění ke zdolání ohlášených škod, a to ještě ne stejnou měrou, přispívá ke zvýšení hospodárnosti a využití úřednického aparátu. Celková režie ústavu se tím zmenšuje. Pojišťovny soukromé nastřádaly za dosavadního, i u nás již více než půlstoletého provozu krupobitního množství velečenných zkušeností i statistických dat a vypěstily si dokonalou techniku provozovací – má být toto již poměrně staré odvětví opuštěno, zatím co je snad nejpřednějším znakem právě poválečného vývoje pojišťovnictví stále intensivnější šíření a pronikání myšlenky pojišťovací?“*)

Konečně není tu na snadě závěr: zříďte veřejný ústav pro jedno pojišťovací odvětví se státní podporou a s úřednickým aparátem dosazovaným podle norem veřejnoprávních, a utvořili jste zárodek pro rozširování se jeho na nová a nová odvětví již z důvodu zvýšené ekonomičnosti?**) Uzákoněním státního pojištění samostatných živnostníků, rolníků a pod. bude beztoho, alespoň pro první dobu, zadržen rozvoj soukromého pomají převahu podniky akciové, v ostatních oborech (tedy i krupobitním) ústavy vzájemné. (Dr. Pečá, K poválečným proudům vývojovým v pojišťovatelství. Nár. Listy z 22. dubna 1925.)

*) Dr. Pečá v citov. již článku v Národních Listech z 22. dubna 1925. Není projevem též touhy po zabezpečení co možná všeho obyvatelstva ve státě i nynější starobní a invalidní pojišťování dělnické a vždy více rozširované starobní pojištění osob samostatně výdělkově činných i nemocenské pojištění veřejného úřednictva?

**) V jednáních bývalé císařské komise pro reformu veřejné správy v Rakousku 1911–1914 poznamenal kdosi případně, že se veřejné úřady zvětšují a množí jako nálevníci; původní jedna buňka nabobtnává, až se nakonec rozplní, každá půlka pak opět samostatně týmž způsobem roste a množí se dále.

jiřovnictví životního – chce stát, když socialisační projekty všude jinde ztroskotaly, alespoň v pojišťovatelství podkopávat půdu soukromému podnikání, na úkor věci i na úkor svých financí?

Nesprávně bývá uváděno, jako by postátně bylo – také u nás – pojišťování sociální. To jest naprostý omyl. Stát zde nikterak není podnikatelem, on nepřijímá příspěvky, nevyplácí renty, nespravuje majetek ani provoz pojišťoven, ba on nemá v jejich správě téměř vůbec účasti, kromě práva dozorčího, avšak nemá k nim též jakýchkoli závazků finančních a nepřispívá ničím ani k dávkám pojistným jimi poskytovaným ani k výdajům správním.

Dosavadní dělnické pojišťovny úrazové i nemocenské i pensijní úřednické jsou toliko zákonem jakožto všeobecné a obligatorně upravené pojišťovny, jejichž výdaje hradí se podle určitých, pro každé pojistné odvětví různých zásad z příspěvků pojištenců a jejich zaměstnavatelů. Ba hledíme-li také na pojistné příspěvky zaměstnavatelem placené jako na součást mzdy, která by se vlastně měla platiti dělníkovi a pak jím opět použiti na doplacení prémie pojistné, jsou dělnické a úřednické pojišťovny vlastně ústavy pro vzájemné pojišťování důchodové.

Postátnění pojišťovnictví – za krupobitním by následovalo záhy dobytí a potom i požární, úřední aparát, který by musil být vytvořen, by již sám sebou nutil k zakládání dalších oborů, již pro zvýšení ekonomičnosti provozu*) – by však mělo v zápětí jiné finanční újmy státu a samosprávy. Soukromé pojišťovny patří mezi největší poplatníky, také největší věřitele státu, t. j. stát a země v nich nalézají vydatné a trvalé zdroje svého úvěru, odběratele státních papírů, komunálních dluhopisů, zástavních listů, pojišťovny poskytují i stavební úvěr státem garantovaný.**)

*) Postátnění a obligatorní pojištění není o sobě udržitelné, muselo by být rozšířeno na pojištění proti všem pohromám úrody (na př. trvalá sucha, deště a j.), kdyby se měly odstraniti v intencích předlohy veškeré státní podpory při jakýchkoli živelních pohromách – experiment dle Rohrbecka „primo nebezpečný“. (Poj. Obz., II., str. 312.)

**) Csl. domácí pojišťovny měly dle stavu z konce r. 1928 kapitály svých pojistníků a prémiové rezervy uloženy takto (Poj. Obz., III., str. 167.):

	pojišťovny životní	pojišťovny živelní	celkem
v čsl. státních papírech	267,578.500	118,790.600	386,369.100
v zemských papírech, hypotékách a komunálních záplujčkách	181,098.400	33,909.100	215,007.500
ve vkladech u peněžních ústavů	45,784.900	153,976.300	199,761.200
úhrnem Kč	494,461.800	306,678.000	801,137.800

Zbývají očekávané větší výkony pro pojištěnce. Jsou zde otázky: Jaké jsou zkušenosti s dosavadními pojišťovnami soukromými? Jsou snad tak nepříznivé, že zřízení konkurenčního ústavu státního jaksi kategoricky vyžadují, nebo by bylo lze vyskytnuvším se závadám odpomoci jiným způsobem, bez nákladného zařizování nového ústavu, tříštení sil, ustanovení armády nového úřednictva nebo zatěžování dosavadního aparátu státního či samosprávného novými agendami? A naopak jaké jsou jinde a u nás zkušenosti s veřejnohospodářskými podniky po stránce kvality výkonů a zřetelů na spotřebitelstvo?

Úsudek národochospodářské literatury vyznívá převážně v ten smysl – a nebude snad ani u nás nikdo uznané učence evropského významu očerňovati z nekritického stranění podnikům soukromým, vždyť není tomu dřívno, co se národochospodářská věda přímo ostýchala přiznat, že také podnikatel-kapitalista koná jistou užitečnou funkci v hospodářství národa a že jeho podnikatelský důchod a zisk není tak zcela nezasloužen jeho vlastní prací i rizikem, a není prostě jen způsoben loupežným vykořistěním práce námezdného dělníka – že od zintensivnění státní politiky pojišťovací a státního dozoru i zvýšením počtu konkuruječních ústavů v každém odvětví pojišťovacím zřetel k obecně prospěšnému působení u soukromých pojišťoven proti dřívějšku neobyčejně vzrostl, a někteří vážní autoři, jistě nikoliv nekritičtí, povznášeji se v té příčině k hotovým chvalozpěvům.*^{*)} Jednotlivé společnosti se při dnešní soutěži až překonávají v kulanci k svým pojištěncům, v žádném hospodářském oboru nehraje pojem kulance tak velkou úlohu jako v pojišťovatelství. Soukromá pojišťovna cítí všeliké opomenutí, každé příliš skrovné přizpůsobení se k poznaným potřebám velmi záhy na vlastní kůži, v odpadávání dosavadních a zmenšeném přírůstku nových pojištěnců, dokonce již jakékoliv spory s pojistníky oslabují akviseční sílu pojišťoven, kdežto kulance v jednom případě prospívá provozu jako celku.

Státní pojišťovna nebude vázána tou měrou ohledy konkurenčními, zejména když se následkem levnějších sazeb, pravidelnou státní dotací umožněných, budou u ní soustřeďovati horší rizika, soukromými ústavy příliš nevitána. Zvýšená ochota projeví se především k pojistníkům stranicky blízkým; tím „úřed-

^{*)} Borgh str. 57 a násl., 67 a násl.

nější“, úzkostlivější a upjatější pak bude vyměřování náhrad u ostatních – ostatně finanční správa sama bude tlačit na obezřelé a zdrželivé zjišťování škod a náhrad, aby se státní příplatky nezvyšovaly nad míru finančně snesitelnou.

I když pak by se zjišťování škod dělo zcela věcně a nestranně, že by se úřední aparát při něm a při potomní výplatě náhrad pohyboval volněji a rychleji než podnik soukromý, je velmi nepravděpodobno.

I ti, kteří bývali kdysi zásadními stoupenci státního podnikání, alespoň v určitých odvětvích velkopodnikatelských, obracejí se nejnověji – přes jinaké své ideje sociálně-reformní – k obraně podnikání soukromého.

Neboť poválečná horečka socialisační, postátnovací, zatím již úplně přešla, všude se uznávají a zdůrazňují stíny státního a komunálního podnikání, někde stát otevřeně se vzdává podnikatelské působnosti, jinde se veřejné podniky alespoň „komercialisují“, t. j. hledí se při jejich správě zjednat platnost hospodářským zásadám podniků soukromých: co největší úspornosti ve správě a provozování, co nejvyššího výtěžku finančního při co nejdokonalejším a nejlevnějším produktu pro spotřebitelstvo.

A to se provádí i v oněch odvětvích hospodářských, která od půl století ve všech skoro příručkách národních hospodářských platila již svojí povahou za nejhodnější předměty státního podnikání, v železnicích. Ve Švýcarsku, Rakousku, Německu státní dráhy odloučeny od státní administrativy, v Holandsku vedou správu drah dvě společnosti, ač většinu podílu má stát, v Kanadě zřízena již r. 1921 Společnost státních drah kanadských, o odstátnění drah jedná se i v Spojených státech australských, v Berlíně provoz na zvýšené dráze, která je majetkem města, vykonává společnost soukromá, podobně v Paříži, Londýně, N. Yorku. Italie vzdává se monopolu životního pojistování.

Jak tedy se státním podnikáním v oboru, kde od počátku bývalo sporno, pochybno, neb přímo odmítáno?

Roscher*) by monopolického regalisování pojistovnictví litoval jako jednoho z nejnebezpečnějších kroků zpátečních. Národní hospodářská úspora práce a kapitálu, která se od něho

*) Grundlagen der National-Ökonomie, 26. vydání 1922, str. 79.

očekává, je velmi pochybná; tím jistější je vzhledem k státní vše-mohoucnosti.*)

Wagner**) schválil závěry Rohrbeckovy knihy z roku 1909,***) že reorganisace krupobitního pojistění v směru vedení (provozu) státního by neodpovídala ani daným potřebám ani obzvláštním zřetelům účelnostním.

Conrad†) poznamenává, že státní ústavy budí právě při krupobitním pojistění ne nepatrné pochybnosti „pro veliké obtíže správného odhadu a nebezpečí osobních protekcí“.

Také Philippovich††) je pochybno, zdali státnímu ústavu jest jako takovému přiznatí přednost před podniky soukromými.

Spočívá-li jejich organisace na dobrovolnosti, upadají v nebezpečí, že získají jen špatná risika, přizná-li se pak státní pojistovně monopol, je opět otázka, netkví-li právě v tomto monopolním rázu ústavu opět nebezpečí pro zdánlivý vývoj pojistovnictví v tomto odvětví, protože řada více méně nerozřešených problémů činí právě krupobitní pojistění méně způsobilým pro správu zařízenou na schematické úřadování — zkušenosť mluví, zdá se, prozatím pro setrvání při soukromých organisacích, protože státní provoz byl vždy teprv zralým plodem soukromého provozu k technické dokonalosti vyspělého.

Z domácích autorů našich Bráf ve své „Národohospodářské politice“ při politice zemědělské výběc o zemědělském pojistování nemluví a ve své „Nauce národohospodářské“ sice přiznává, že způsobilost pojistování k veřejnou hospodářské jeho organisaci vyplývá již ze samé jeho povahy (společné převzetí jistého, širokému kruhu hrozícího risika), že však přednosti této organisace — levnější vybírání příspěvků orgány veřejné správy, možnost veřejného donucení ke přístupu — platí „jen zásadně, pokud totiž není podle zvláštních poměrů a lidských povah ne-

*) „Státní vše-mohoucnost“ tuto, již bylo by nyní u nás arci zaměnití ve „vše-mohoucnost strany“, Roscher pokládá za dvojnásob nebezpečnou, pakliže obtíž přesného odstupňování premie dle stupně nebezpečenství činí z tarifování čirou libovolí a svádí k tomu, skrze pojistování domáhati se vynucené dobročinnosti, vyrovnání majetkových rozdílů atd.

**) Rohrbeck, Ein Hagelversicherungsmonopol des Reiches, Berlin 1919.

***) Rohrbeck, Die Organisation der Hagelversicherung, vornehmlich in Deutschland, Berlin 1909.

†) Grundriss zum Studium der politischen Ökonomie, II. díl, Volkswirtschaftspolitik, 3. vyd. 1902, str. 451.

††) Grundriss der politischen Ökonomie II. sv. Volkswirtschaftspolitik, I. díl, 7. vyd., 1914 str. 113 a 114.

bezpečí, že bude ve veřejné pojišťovně hospodařeno lehkovoážně**).

Velmi obezřele vyslovuje se pro veřejnohospodářskou organizaci krupobitního pojištování Horáček: Pronášeji se proti ní „námitky, jichž závažnost nelze upřít“, vysoké riziko činí právě toto pojištování „méně způsobilým jakožto předmět podnikání veřejného“, nejeví se mu také snadnou odpověď na otázku, má-li se k účelům tohoto pojištování přispívat z prostředků veřejných čili nic.**)

Tyto velmi střízlivé úsudky psány byly v době, kdy jsme všichni čeští národohospodáři pluli ve vodách katedrového socialismu z Německa vyšlého a kdy nebylo dnešních neblahých zkušeností ani se státní organizací hospodářského života za války, ani s pokleslou veřejnou morálkou doby poválečné, ani se smutnými výsledky téměř veškerých státních a j. veřejných podniků ve všech skoro státech kulturních – i těch podniků, které nám sloužily za školský příklad úspěšného provozu s hlediska národohospodářského i skvělých výtěžků s hlediska finančního.

Odpůrci státního provozu pojištoven krupobitních uvádějí však proti němu i řadu vážných námitek specifických. Činnost pojištovatele je do značné míry vůbec odiosní. Pojištěnci činí začasté přemrštěné, ba nezřídka přímo nesplnitelné požadavky na odškodné, jimiž se vyřizování takových škod ztěžuje a protahuje. Průtahy budí animositu nejen u poškozených, nýbrž často i u osob přímo nezúčastněných, nedostatečná náhrada roztrpčuje, i když byla způsobena pouze nedostatečným pojištěním. Naproti veřejnému ústavu budou leckterí pojistenci vystupovat ještě bezohledněji, s nároky ještě dalekosáhlejšími, než se činí zhusta dnes i naproti pojišťovnám soukromým, a budou využívat jak vlivů stranických a politických, tak známostí osobních. Intervence poslanecké nabudou nové potravy, aby voleb a krisí politických vrhnou reflex i na náročnost četných pojistenců i na přísnější či mírnější způsob likvidace škod. Bude-li se stát brániti neodůvodněným požadavkům

*) Spisy Dr. Albína Bráfa, díl I. Nástin přednášek universitních, sv. I., Národohospodářská teorie, Praha 1913, str. 362 a 363. Za nejhodnější formu měl Bráf veřejné pojištění pro jisté účely sociálněpolitické, uváděje za příklad jím v život uvedený zemský fond pro starobní pojištování tříd nemajetných.

**) Horáček, Učebnice národohospodářské politiky, díl druhý, Politika zemědělská a ostatních druhů pruvýroby, Praha 1914, str. 430 – 431.

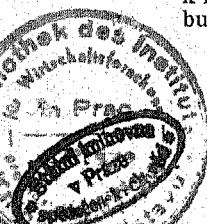
zostřenou praxí regulace škod, nejen sobě zvýší režii pojišťovny, nýbrž i zatíží a roztrpčí živly méně výbojné, poctivé a slušné, a protože ty jistě patrně u nás mají převahu, vyvolá se přísnou likvidací škod (i eventuelními doplatky) snadno rozhořčení, jehož důsledky se mohou projevit i politicky.*). Mají-li dnes naproti soukromým společnostem nespokojenci korektiv v dozorčím úřadě státním, bude to při státní pojišťovně sám stát, vláda, politická strana, (i když by formálně byl pojišťovatel-ským subjektem orgán jiný), proti němuž se obrátí stesky na nekulantnost, stranickost a protekci. Při státním provozu nebudou rozhodny pouze ohledy komerční, nýbrž i poměry mocenské, politické. Vlivné strany a skupiny hospodářské a politické — snad zcela bezděky — protežují při rozdílení výhod a břemen sobě blízké kruhy, a i když by ve skutečnosti nebylo dáno místa protekci politické a stranické, vždy se vynoří alespoň obava i podezírání.**) Nespokojenci budou snadno i sami pojišťovací zřízení státní, budou-li — třebas při menších výkonech, než jak se požadují u podniků soukromých — placeni podstatně hůře než u těchto, vznikne nová, rostoucí armáda veřejných zaměstnanců, nové nároky na platové úpravy, provise, pense atd. Snad se i záhy ukáže, že to, co mělo zesílit vliv strany, stalo se pro ni darem danajským.

Konec rukopisu.

*) Gide na uved. m. str. 555: „Nadto, pojišťování poskytuje přiležitost k nesčetným podyodium se strany interesentů, buď že zatajují špatná risika, buď že požadují přepjaté náhrady.“

**) Pamětní spis o bavorské pojišťovně.

Inventarnummer
Inventární číslo